

Sıra No : 13

T Ü R K İ Y E D E
Z İ R A İ K R E D İ
V E
P R O B L E M L E R İ

Hazırlayan
Ziraat Mühendisleri Odası

MARS MATBAASI
ANKARA — 1964

Ziraat Mühendisleri Odası Yayınları

Sıra No.	Yayının adı	Fiatı
1	Toprak Reformu (1960)	—
2	Ziraî Davalarımız (Toprak Reformu) 1961 (Mevcudu kalmamıştır)	20
3	Ziraî Davalarımız (Türkiye Ziraatı hakkında görüşler) 1962	20
4	Çeltik Ziraati ve Pirinç Fiatları, 1962	—
5	Ziraî Davalarımız (Türkiye Ziraatı hakkında görüşler) 1962	20
6	Hububat Fiatları, 1962	—
7	Toprak Mahsulleri Ofisi Reorganizasyonu, 1963	—
8	Hububat Fiatları, 1963	—
9	Türkiye'nin Ziraî Bölgeleri, 1964	20
10	Ziraî Davalarımız (Türkiye Ziraatına ait görüşler) 1964	20
11	Toprak Reformu Semineri, 1964	5
12	Türkiye Hayvancılığı ve Problemleri, 1964	5
13	Türkiye'de Ziraî Kredi ve Problemleri, 1964	5

Not: Yukarıdaki fiyatlar meslek harici şahıslar içindir. Ziraat Yüksek Mühendislerine bunlar 1/4 kıymeti ile satılırlar. Türkiye Hayvancılığı ve Problemleri ile Türkiye'de Ziraî Kredi ve Problemleri Ziraat Yüksek Mühendisleri için 2.5 liradır.

No : 13

T Ü R K İ Y E D E
Z İ R A Ğ K R E D İ
VE
P R O B L E M L E R İ

2310080897

1964 AD 4104

Hazırlayan
Ziraat Mühendisleri Odası

RAPORU HAZIRLAYANLAR

Kemal KURDOĞLU

Dr. Turan GÜNEŞ

Orhan ERDEM

Izzet BAYKAL

Kemal BİLGİÇ

Hüseyin AYHANGİL

Faik ÇOLPAN

Kemal BİLGİN

0808010332,3 |

İÇİNDEKİLER

	<u>Sahife</u>
GİRİŞ	5
I — TARIM KREDİSİNİN MAHİYETİ VE TATBİKATINDA GÖZÖNÜNDE TUTULMASI GEREKEN HUSUSLAR	7
II — TÜRKİYE'DE ZİRAİ KREDİ POLİTİKASI VE TATBİKATI	16
III — ZİRAAT BANKASININ TARIM BAKANLIĞI İLE OLAN MÜNASEBETİ	37
IV — ZİRAAT BANKASININ KOOPERATİF VE BİRLİKLERLE MÜNASEBETİ	38
V — TEŞKİLÂTI	41
VI — MEVZUATI	42
VII — NETİCE	53
LİTERATÜR	58

GİRİŞ

Memleketimiz ekonomisinin ana unsurlarını teşkil eden çeşitli tarım işletmelerinde, işletmenin öz kaynakları olan üretim unsurları arasında normal bir münasebetin kurulması gereklidir. Memleketimiz tarımında üretim unsurları arasında böyle bir münasebetin kurulmuş olduğu söylenemez. Bunun tarihi, ekonomik ve sosyal sebepleri vardır. Bu sebeplerin ise kısa zamanda ele alınması zaruri reformlar ile mümkündür.

Yurdumuzda tarımsal üretim unsurlarının durumunu ana hatlarıyla tetkik edince görürüz ki, tarım sektöründe nüfus ve iş gücü fazladır. Halen 3,5 milyon aile yani 18 milyon insan geçimini tarımdan sağlamaktadır. Bu durum, gelir azlığıyla beraber gizli işsizliğin amilidir. Bu nisbetin plân hedeflerine uygun olarak % 58 e düşürülmesi lâzımdır.

Tarımda her aileye ortalama 7,8 hektar arazi düşmektedir. Halbuki iklim şartları çok daha elverişli ve entansif tarım işletmeleri kurma imkanlarının bulunduğu Batı Avrupa'da her çiftçi ailesine ortalama 15 hektar arazi varlığı isabet etmektedir.

Asırlar boyunca ziraat yapılan memleketimizde hukukî ve sosyal sebeplerle işletme arazilerinin dağıtılmış ve parçalanmış bulunması rasyonel işletme şartlarının yerine getirilmesine mani olmaktadır.

Sermaye durumuna gelince; bir kül olarak sermaye yetersizliği kendini göstermektedir. Sermaye temini bakımından iki kaynak vardır. Biri çiftçilerin kendi tasarruflarıyla sağladığı öz sermayeleri, diğeri de kredilerdir.

Bugünkü bünye ve şartlar altında artırım yolu ile sermaye toplamını bekleme ve bu yoldan geniş yatırım yapmakla istenilen tarımsal kalkınmanın sağlanması mümkün değildir.

Öte yandan millî gelirimizin kaynaklarını teşkil eden diğer sektörlerden sağlanan vergiler, tarım sektörü ve doğrudan doğruya devlet kanalı ile yatırım yapılmasına, hatta üretime doğrudan doğruya tesir eder girdilere yeter derecede sübvansiyon verilmesine imkân vermiyecek derecede düşük bulunmaktadır.

Bu durum karşısında, milli ekonomimizin hakim karakterini teşkil eden tarım sektörünün geliştirilmesine gerekli yatırımın sağlanabilme vasıtası olan tarım kredisinin önemi kendiliğinden ortaya çıkmaktadır.

Esasen bugünkü tatbikatı ile ihtiyaca cevap veremiyen ziraî kredilerin faydalı ve etkili bir şekilde yürütüldüğü iddia edilemez.

Bu güne kadar sağlanan ziraî kredilerden beklenen sonucun alınmaması sebebiyle mesele üzerinde eğilmek lüzumuna varmış bulunuyoruz. Belirli bulunan tarımsal kredi kaynaklarının en faydalı şekilde kullanılabilmesi için, tarımsal kredilerin; üretimi artırıcı, modern usullere ve tekniğe yön verici ve tarımsal işletmelerin bünyelerini sağlamlaştırıcı gibi önemli rolleri vardır. Kredilerin bu rolleri ifa etmesi için meselenin bu anlayışla ele alınması lüzumludur. Ancak tarım politikasına bu suretle bir yön verilebilir.

Tarım işletmelerinin ihtiyacına yeterli olmaktan uzak ve birbirini tamamlayan tedbirlerin alınmasına imkân vermeyen, istihsal alanında kullanılıp kullanılmadığı yerinde ve zamanında kontrol edilmeyen ve bir projeye istinat etmeyen krediler çiftçilerin kalkınmasında ekonomik yönden faydalı olamayacağı gibi, bunların bu şartlar ile memleket ekonomisine fazla bir şey katmayacağı tecrübelerle anlaşılmıştır.

Belirli bulunan tarımsal kredi kaynaklarının en faydalı şekilde kullanılması için T. C. Ziraat Bankası teşkilâtından başlayarak kredilerin tahsili veya teciline kadar olan her safhada günün ihtiyaç ve şartlarına uygun değişikliklerin yapılması lüzumlu ve faydalı görülmektedir.

Bu maksatla yapılan çalışmaları safha safha arz ediyoruz.

Raporumuzun tetkikinden de anlaşılacağı veçhile, tarımsal kredi konusunda teşkilât, mevzuat ve tatbikat bakımlarından görülen aksaklıkları ortaya çıkarmak ve yapılması gerekli değişiklikleri belirtmek hedef olarak alınmıştır. Belirttiğimiz bu tadil ve tekliflerin Türk Çiftçisine ve Türk Ekonomisine faydalı olması, çalışmalarımızın yegane mükâfatını teşkil edecektir.

**Yönetim Kurulu
ve
Hazırlayanlar**

I — TARIM KREDİSİNİN MAHİYETİ VE TATBİKATINDA GÖZÖNÜNDE TUTULMASI GEREKEN HUSUSLAR

Modern tarım işletmeciliğinde, diğer ekonomik faaliyetlerde olduğu gibi, işletmenin rasyonel bir şekilde çalışarak maksimum kârı elde etmesi, müteşebbisin arazi, sermaye ve iş gücü faktörlerini en uygun şekilde kullanabilmesiyle mümkündür. Halbuki tarım işletmeleri çok defa bu faktörleri uygun şekilde kombine edecek kudrete sahip değildirler. İşletmede noksan bulunan arazi, sermaye ve iş gücü faktörleri ancak işletme dışından sağlanan krediler ile tamamlanmakta ve rasyonel çalışmaya ulaşabilmek mümkün olmaktadır. İşletme kaynaklarını uygun bir şekilde birleştirmeye yarayan ve bu suretle üretimin direkt artışına etki yapan kredi, tarımsal üretimin işletme vasıtası olarak kabul edilmektedir. Böylece modern ekonomide kredi, artık haklı olarak işletme içinde üretime tesir eden gübre, hayvan yemi, mücadele ilaçları gibi üretimin plânlama ve yürütülmesinde lüzumlu bir işletme vasıtası olarak düşünülmektedir. Kredi, diğer işletme vasıtaları gibi işletme içinde iyi bir şekilde kullanılırsa, işletmeye daha fazla gelir sağlamakta, işletme fertlerine tarımsal faaliyetlerinde daha fazla güven vermekte, onların çalışmalarını daha verimli kılmakta ve işletmenin teknik gelişmelere intibakını kolaylaştırmaktadır. Kredinin fena şekilde kullanılması ise, onun bir işletme vasıtası olması niteliğini kaybettirmekte, altından kalkılamıyacak bir taahhüt haline getirerek geleceğe ait karamsar düşüncelere, mali endişe ve korkulara sebebiyet vermektedir.

Unutmamak lâzımdır ki ekmeğin alın teri ile kazanıldığı her yerde insan oğlu hayatını mekanik olduğu kadar malî araçlar kullanarak kazanmaktadır. Böylece zamanımız ekonomisinde gelişme çabası içinde olan işletmeler için kredi temini kaçınılmaz bir zaruret halini almıştır. Çünkü kredi, işletme kaynaklarının rasyonel şekilde kullanılmasında hem sermaye noksanlıklarını tamamlayan ve hem de müteşebbise hareket kabiliyeti veren bir faktördür. Diğer bir deyimle sermayenin az olduğu işletmelerde sermayeye ilâve edilen üniteler kârı yükselmektedir. Bu itibarla sermayesi noksan bulunan işletmelerde iktisadî çalışma noktasına ulaşabilmek için sermayeler, marjinal sermaye masrafının marjinal gelire eşit

olacağı noktaya kadar artırılmalıdır. Ancak bu suretle işletmenin sahip olduğu kaynakların verimliliği artırılabilir ve işletmelerdeki hayat standardı yükseltilmiş olur. Bu bakımdan tarımda kredi diğer ekonomik sektörlerden daha önemlidir. Çünkü tarım işletmeleri kâfi bir sermayeye her zaman sahip değildirler. Hatta büyük bir kısım sermaye yokluğu içinde kıvranırlar. Bilhassa küçük tarım işletmeleri kendilerini geliştirecek derecede sermaye birikimi yapamamaktadırlar. Battles'in dediği gibi (1) genel olarak tarım sektörünün gelişmesi için lüzumlu sermayeyi kendi içinde yaratması, imkânsız değil ise de, zor ve yavaş olmaktadır. Tarım kredisi bilhassa işletmenin ilk gelişme devrelerinde zor temin edilmektedir.

Bunun içindirki; Tarım kredisi, tarım işletmeleri için hayati önem taşır. Üretici tarım kredisi ile yeni makinalardan, iyi tohumdan, gübre, hayvan yemi ve işçilikten en iyi şekilde faydalanma imkânlarına kavuşarak üretken bir çalışma temelinden üretime geçer.

Bu esaslara göre: Tarım kredilerinin gayesi şu noktalarda toplanabilir.

- a) Üretimi arttırmak,
- b) Çiftçilerin daha teknik çalışmalarını temin etmek ve tarım tekniğini yerleştirmek,
- c) Çiftçilerin malî durumlarını düzeltmek ve gelirlerini arttırmak
- d) Tarım işletmelerini genel ekonomi ve tarım politikası bakımından lüzumlu görülen tedbirleri almaya müsait karaktere sahip kılmak.

Bu suretle tarım kredilerinin memleketin topyekûn ekonomik kalkınmasında önemli ve kaçınılmaz bir faktör olduğu anlaşılmaktadır.

O halde, millî ekonominin gelişmesinde tarımdan yardım bekleniyorsa tarım kredisinin bu gelişmede tesirli bir sistem olduğu unutulmamalıdır. Buna rağmen tarım kredileri diğer tarım tedbirleri ile desteklenmedikçe faydası pek sınırlı kalmakta ve zaman kaybına sebep olmaktadır.

T. S. Rao'nun F.A.O. ya dahil muhtelif memleketlerde yaptığı araştırmalar tarım kredisi tatbikatının aşağıdaki tedbirlerle başarıya ulaştığını göstermiştir. (2)

1) Ralph U. Battles, Türkiyede ziraat kredi hakkında rapor.

2) T. S. Rao, Guide to methods and procedures of Rural credit surveys, Roma/ 1962

- a) Toprak Reformunun yapılması,
- b) Tarımda sulama ve alt yapı (İnfrastüktür) yatırımlarını içine alan tarımsal üretim işlerinde ileri bir tekniğin tatbiki,
- c) Tarım âlet ve makinalarının kredilerinin düzenli bir şekilde yürütülmesi,
- d) Gerçek rizikoları yüklenebilecek tarımsal sigortaların tatbiki,
- e) Ürünlerin değerlendirilmesine hizmet eden teknoloji ve marketing tesislerinin kurulması ve kredi ihtiyaçlarının sür'atle sağlanması,
- f) Mükemmel bir tarımsal yayım ve eğitim hizmetinin kurulması.

Bunlara ilâveten tatbik edilen tarımsal kredi sisteminin tam etkili olabilmesi Hükümetin bunu benimsemesi ile mümkündür. Çünkü kredi ekonominin büyümesine tesir eden bir metod olarak milli gelişme politikası ve programları ile beraber düşünülür ve plânlı kalkınmada ön görülen reformların başarıya ulaşmasında başlıca rolü oynar.

Muhtelif memleketlerin tarım kredisi tatbikat şekilleri farklılık gösterir. Ekonomileri geri kalmış memleketlerde tarım kredisi statik bir duruma sahiptir. (3) Statik kredi sistemi, kredi periyodu sonunda üretilen mahsul miktarında köylü geliri ve sermayesinde hiçbir saf artışın meydana gelmediği bir sistemdir. Kredi politikasında esas problem statik kredi sisteminden dinamik sistemine geçmektir. Yani kredi politikası ile kredi periyodu sonunda üretim ve sermayede bir düzelme ve arzulan bir artışın meydana gelmesi sağlanmalıdır.

Dinamik kredi sisteminde yeter kredinin verilmesi şarttır. Bu sistemde kredi hacmi artmakla beraber, kredi hacminin artması her zaman beklenen neticeyi vermemektedir. Kredi artışı birçok hallerde zaruri ise de کافی ve bütün şartları temin edici değildir. Burada önemli olan husus kredinin teknik olarak verilmiş ve kullanılmış şeklidir. Kredinin teknik şekilde kullanılması ise eğitim ve kontrol şartlarına bağlıdır.

Kredi politikasında aranan ikinci bir husus onun ucuz olmasıdır. Kredi ucuz fiatla üreticiye sağlandığı takdirde ödeme güçlükleri vermeden üretime faydalı olabilir.

Kredi politikasından beklenen bir başka cihet kredinin tarım tekniğini, müesseselerini, teşkilâtını ıslâh edici role sahip olmasıdır. Yani kredi tarım tekniğinde ve pazarlamada lüzumlu mali ihtiyaçları temin etmelidir.

3) Horace Beishaw, Agriculture In Economically Underdeveloped Countries, F.A.O. Roma 1959, S. 228.

Şimdi tarım kredi anlamını daha iyi bir şekilde belirtmek için tarım kredisinin talep ve arzına ve karakterine bir göz atalım.

Tarım kredi talebi:

Köylü işletmeleri umumiyetle az gelire sahiptir. Üretimin büyük kısmı zati tüketim için yapılmaktadır. Nakdi gelir azdır. Bu duruma göre köylüler kendi imkânlarıyla tasarruf yapamamakta ve kredi almak ihtiyacını duymaktadırlar.

Küçük işletmelerde masraflarının çoğunun ihtiyaç maddeleri olması ve düşük gelir durumu gibi âmiller kısa vadeli kredilere lüzum göstermektedir. Hatta böyle işletmelerde üretim ve tüketim kredisini ayırmak mümkün olamamaktadır. Çiftçilerin kredi talebi ihtiyaçlarına ve işletmelerin gelişme istikametlerine göre belirmektedir. Bu hususta yayım hizmetleri ve pazarlama organizasyonu ile hükümet dinamik kredi sisteminin işliyeceği bir kredi talebi yaratılmasını temin etmelidir.

Tarım Kredi arzı:

Tarım kredi politikasının başarı ile yürütülmesindeki güçlüklerden biri de kredi arzının karakterinde bulunmaktadır. Statik kredi sisteminden dinamik kredi sistemine geçişte lüzumlu para miktarındaki artma ve kredi masraflarındaki azalma, kredi vadesi ve çiftçinin ödeme kapasitesini ayarlama zaruretini doğurur. Tarımda şahıs başına düşen gelir düşük ve yekûn tasarruf ekonomisinin diğer kollarına göre azdır. Ayrıca tarımdaki tasarrufun büyük bir kısmı tarımdan gayri kullanma yerlerine ve lüks masraflara gitmektedir. Bazı hallerde ekonominin diğer sektörlerinden tarıma gelir aktarılışı tarımsal üretimi arttırsa da, tarımsal üretim artışından doğan bu gelirin büyük bir kısmı büyük arazi sahipleri tüccar ve ödünç para verenlere gider. Bunlar da gelirlerini tarımda kullanmayıp diğer sahalara aktarırlar.

Resmî kredi müesseseleri dışında ödünç para veren şahıslar ödünç para alanları muhtelif yollarla kendilerine sıkıca bağlamaktadırlar. Bu yolda elde edilen kredilerde faiz çok yüksektir. Bunlar mahallinde monopolistik bir durum yaratarak arzu edilmeyen uygulamalara baş vurmakta ve hatta çiftçiyi iflasa sürüklemektedirler.

Üretici zararına kredi arzında mevcut olan bu durumları düzeltmek için muhtelif memleketler çeşitli tedbirler almışlardır. Kredi sisteminin

düzenlenmesinde alınan bu tedbirler; Devletin kredi ve yatırım için müsait ortamları hazırlaması, kredi müesseseleri kurması, malî kaynakları emre hazır bulundurması, malî kurumları kontrol etmesi, araştırmalar yaptırması, kredinin kontrol edilmesi ve kredi ile ilgili hizmetlerin geliştirilmesidir.

Muhtelif memleketler kredinin tatbikatında çeşitli sistemler kullanmakla beraber bunların başlıcaları:

- a) Kredinin özel karakterlerine göre ayrı işletmeler tarafından verilmesi sistemi,
- b) Ticaret bankaları yoluyla kredi verilmesi,
- c) Tüccarlar, tefeciler ve mahallî aracılar, bankalarla kredi verilmesi
- d) Bütün memleket çapına dağılmış kredi müesseseleri vasıtasıyla kredi verilmesi sistemleridir.

Bu kredi verme şekillerinden kredinin özel karakterlerine göre ayrı ayrı işletmeler tarafından verilmesi, bilhassa bazı Asya memleketlerinde tatbik edilmektedir. Ticaret bankaları yoluyla kredi verilmesi bu bankaların kooperatif veya diğer tarım kredi müesseseleri vasıtasıyla köylüye kredi verilmesi usulüdür. Hindistanda ve Kıbrısta bu şekle tesadüf edilmektedir. Ticaret bankalarıyla köylüye kredi verme usulü kooperatifçiliğin yaygın olduğu yerlerde daha kolay tatbik edilebilmektedir.

Geride kalmış memleketlerde köylü kredilerinin büyük bir kısmı tefeciler ve tüccarlar tarafından temin edilmektedir. Bu krediler köylünün kısa zamanda ihtiyacını karşılamak bakımından faydalı olmakla beraber, mahzurları daha fazladır.

Köylüye kredi verme şekillerinden birisi de kredi müesseselerinin bütün memleketi kaplaması sistemidir. Üreticiye yakın bir şekilde kredi teşkilâtını kuran ve krediyi müşteriler için bütün memleket sathına yaygın böyle bir teşkilât tasarrufu cesaretlendirmekte ve kredinin olumlu ve elâstiki bir şekilde tatbikatına imkân vermektedir.

Kredi müesseselerinin bütün memleket sathına dağılacak şekilde teşkilâtlanması 1950 den sonra Filipinlerde tatbik edilmiştir. Burada Merkez Bankası ve diğer bankalar böyle bir sistemin muvaffakiyetinde büyük rol oynamışlardır. Filipinlerde çiftçilerin de iştirâkile mahallî olarak cemiyet ve komiteler ile kredi dağıtım sistemi meydana getirilmiştir. Bu siste-

me en iyi misallerden birisi de Hollanda da görülmektedir. Memleketimizde halen kredi sistemi memleket sathına dağılan kredi sistemidir. Bizde kredinin dağılması kooperatifler ile büyük tarım kredi müessesesi olan T.C. Ziraat Bankası arasındaki işbirliği suretiyle temin edilmektedir. Memleketimizdeki tarım kredi politikası ve tatbikatı hakkında bundan sonraki kısmında bilgi verilecektir.

Tarım kredisinin muhtelif memleketlerde talep ve arzını ve belli başlı uygulama şeklini kısaca belirttikten sonra, hangi sistemde olursa olsun tarım kredisinin başarısında üzerinde durulması icap eden noktaları açıklayalım.

Bütün düzenli ekonomiye sahip memleketlerde, tatbik edilen kredi sistemlerinde tarım kredisinin başarısı şu üç unsur ile ilgilidir. Bunlar;

- 1 — Kooperatif teşekküllerinin bünyesi,
- 2 — Kontrollü kredi,
- 3 — Merkez Bankasının Fonksiyonudur.

Bu unsurlar kısaca açıklanacaktır.

1 — Kooperatif teşekküllerinin bünyesi:

Tarım ürünlerinin üretiminde, ham maddenin temin edilmesinde, ürünlerin işlenme ve satılmasında, üreticilerin kredi temininde ve bu krediyi muvaffakiyetle kullanmalarında bir araya gelerek kooperatifleşmeleri başarısının önemli amilidir. Tarım kredisinin başarı ile işlediği memleketlerde, kooperatif prensiplerinin tatbikatı bu başarının başlıca amilidir.

Memleketlerin farklı ekonomik ve sosyal şartları icabı, bazı hallerde geleneksel davranışlara uygun olarak, yarı kooperatif teşekküllerinin ve kooperatifçiliğin bir memlekette yerleşebilmesi ve muvaffak olabilmesi hükümetlerin gayretlerine bağlıdır. Uygun kooperatif kanunları çıkartılması, kooperatiflerin arttırılması için kolaylaştırıcı tedbirler alınması, kooperatifçilerin yetiştirilmesi, kooperatif eğitimi, kooperatiflere teknik ve malî yardımlar ile subvansiyon verilmesi alınacak tedbirler arasındadır. Ayrıca kısa ve orta vadeli kredilerin münhasıran kooperatiflere teşmili benimsenmelidir.

Kooperatif ile tarımsal kredi sisteminin muvaffakiyetle işleminin bir başka sebebi de, kooperatiflerin tasarrufu teşvik dolayısıyla, kredi kaynağının bir kısmının kooperatif bünyesi içinde toplanmasına imkân vermesidir.

2 — Kontrollü Kredi:

Kontrollü kredi özel bir kredi sistemini ifade eden teknik bir terimdir. Bu sistem, kredinin tatbikatını, seyrini ve meydana getirdiklerini kontrol ettiği için, hem istihsalı ve hem de ailenin yaşayışını düzelter bir sistemdir. Bu sistemde müstahsil yayın servisinin ve kontrol birliklerinin işbirliği ile beraber çalışır. Kontrollü kredi daha da ileri giderek pazarlama ve diğer tarımsal üretimi tamamlama hizmetlerini islah eder.

Bugün kontrollü kredinin en çok tatbik edildiği, lâtın Amerika memleketleridir. Bu kredi sistemi, lâtın Amerikada A. B. D. nin buhran sırasındaki tarımsal üretimin plânlamasından ilham alınarak geliştirilmiştir. Paraguay 1943 de kontrollü krediyi ilk defa tatbik etmiştir. Bunu 1948 de Brezilya ve Venezüella, daha sonrada Perü, Honduras, Meksika ve Şili takip etmiştir. Philipin ve Hindistan da yeni düzenlenen kredi sistemleri ile kontrollü krediye geçilmiştir. Taiwanda da mahalli çiftçi birlikleri ile müştereken çalışan Toprak Bankasının yürüttüğü bir kontrollü kredi mevcuttur. Burada Tarım Bakanlığı, Yayım servisi ve kredi müesseseleri sıkı bir iş birliği halindedir. Newzeland'da buna benzer bir kontrollü kredi tatbik edilmektedir. Kontrollü kredinin başarılı bir kredi politikası için şart olduğu iktisatçılar tarafından belirtilmektedir.

Kontrollü kredi konusunda bir otorite olan Dr. Dario Brössar bu hususta şunları söylemektedir. (1) "Ben köylünün refahı için kontrollü kredi adı verilen krediyi tercih ederim. Çünkü kontrollü kredi istihsalde önemli bir parçadır. Kontrollü kredinin temeli eğitime dayanmaktadır. Kontrollü kredi böyle bir eğitimidir ki, sadece çiftçiyi daha ileri tarımsal bilgilerle yetiştirmez, fakat aynı zamanda bütün çiftçi ailesini yetiştirir. Çiftçi ailesinin yetişmesi köylü kalkınmasında temel ünedir. Fena şartlar altında bulunan bir çiftçi ailesinde ne hakiki bir gelişme ve ne de hakiki bir üretim artışı mevcuttur. Çiftçi ailesinin refahı tatbik edilen tarım kredi programı ile ilgilidir."

Kontrollü kredinin gayeleri, bunun tatbikatında tipik bir örnek olan Paraguay'da şu şekilde tesbit edilmiştir.

1) Küçük çiftçilere yeter kredi temin etmek ve krediyi daha önceden hazırlanan işletme plânlamasına göre arttırmak, kredilere mutedil bir faiz alarak, vadeyi yatırım amortismanına göre uygun bir şekilde tesbit etmek.

Dario Brössard, Features of Supervised credit in Latin America, proceedings of international Conference on Agricultural and cooperative credit, university of california, Berkley

2) Çiftçilere tohum, zarurî mühimmat ve malzemevi uygun fiatla temin ederek yardım etmek.

3) Ziraî Kooperatifleri gelişmeye ve çoğaltmaya yardım etmek. Makina kooperatiflerini teşvik etmek. Ziraî alım ve marketing kooperatifleri kurmaya yardım etmek.

4) Arazinin yeniden dağıtımına yardım etmek, işletmeleri yeni satın aldıkları arazileri için borçlandırmak ve işletmenin mali bozukluğuna düşmeden yürümesini temin etmek.

5) Küçük çiftçi ailesi kitlesine çiftçiliği ve ev idaresini öğretmek ve yetiştirmek.

6) Hepsinden mühim olarak da çiftçilerin kendilerinin ve memleketin ihtiyacı için yeter yiyecek maddeleri üretimini sağlamak ve ıslâh etmek.

Buradan görülmektedir ki, kontrollü kredi hem istihsalı ıslâh etmekte ve hem de aile fertlerini yetiştirmekte, yayım hizmeti ve kredi tedbirlerini bir arada yürütürerek yapmaktadır. Kontrollü kredi de, daha çok kredi verilmektedir. Bu sistem de kredi tarımsal üretimin ıslâhı plân ve bütçe hazırlıkları ile beraber yürümektedir. Kontrollü kredi hiç bir zaman kooperatif yerine ikâme edilebilen bir alternatif olarak düşünülmemelidir. Bilâkis kontrollü kredi, marketing ve kooperatif organizasyonlarını kuvvetlendirmekte ve onlarla müştereken müsbet neticeye ulaşmayı temin etmektedirler.

Bilindiği gibi geniş bir saha üzerinde muhtelif gelir grubuna sahip üreticiler yer alırlar. İşte Kontrollü kredinin esas gayesi, bu çiftçiler arasında kronik kredi ihtiyacında olan fakir çiftçilere yardım etmektir. Bu hal kontrollü kredinin münhasıran fakirlere yardım eden bir kredi sistemi olduğunu göstermez. Normal olarak kontrollü kredi de kesif bir çalışma metodu tatbik edilmektedir. Bu kesif çalışma ile, çiftçi verimliliğinin artmasından ve aile şartlarının ıslahından sonra, bölgedeki faaliyetinin kesafeti azalır. Bu bölge de bundan sonraki kredi faaliyeti, normal kredi müesseseleri, yayım hizmetleri ile koordine edilerek yürütülür. Böylece kontrollü kredi bir bölgeden bir bölgeye tatbik edilmeye başlanır.

3 — Tarım kredisinin başarısında Merkez Bankasının Rolü.

Bilindiği gibi merkez bankaları para ve kredi miktarlarını, döviz durumunu kontrol ederler. Bu açıdan merkez bankasının hükümet politikasını tatbik etmekte büyük rolü olduğu şüphesizdir.

Tarım kredisi bakımından da Merkez Bankası önemli bir role sahiptir. Bu banka Ticaret ve Ziraat bankalarının yayılma ve kuvvetlenmesine tesir etmektedir.

Tarım kredisinin başarıyla yürütülmesi yukarıda sayılan üç unsurun bir arada ve ahenkli şekilde çalışması ile mümkündür.

Hangi şekilde olursa olsun, çiftçiye ulaşan kredinin çiftçi elinde faydalı bir şekilde kullanılabilmesi muayyen şartların yerine getirilmesi ile yapılabilir.

Hakiki ve verimli tarım kredisi anlamından aşağıdaki şartları haiz olarak verilen kredi anlaşılmaktadır:

1) Hakikî tarım kredisi çiftçiye yeter miktarda verilen kredidir. Çiftçiyi az bir kredi ile tekrar borçlandırmaya sevk etmektense, ödeme gücü yerinde olduğu zaman yeter kredi temin edilebilmelidir. Yeter krediyi bulmayan çiftçi diğer yerlerden borç bulmak zorunda kalacaktır. Birden fazla yere borçlanma umumiyetle iyi netice vermemektedir.

2) Kredi ne bir hediye ve ne de bir bahşıdır. Kredi muayyen zamanda ödenmesi icap eden bir borç, ödünç verilen bir paradır. Üreticiye sadece, üretimini yaparken eksik olan sermayesini tamamlamak için verilip, üretim faaliyetinden sonra faizi ile birlikte ödenmelidir. Kredinin bu vasfı kredi verirken ve kredinin tatbikat süresinde çiftçiye hissettirilmeli ve anlatılmalıdır.

3) Kredi tam ihtiyaca göre verilir. Kredinin üretim için verildiği, bunun tüketim gayesini gütmeyeceğini kredi alana kat'iyetle bildirmelidir.

4) Krediden, üretimini arttırmak ve sermaye noksanlarını tamamlamak isteyen herkes eşit derecede faydalanmalıdır.

5) Kredi üreticinin rahatlıkla ödeyebileceği bir faiz haddi taşınmalıdır.

6) Kredinin ödenip ödenemeyeceğini anlamak için kredi tatbikatında iyi bir kontrol sistemi beraber düşünülmelidir. Krediyi alan mevcut şartlarda hiç olmazsa ödeyebileceği kadarını ödeyebilmeli ve böylece borcuna karşı sadakatını göstermelidir. Borcunu ödeyemezse ancak ödeyemeyeceği kısmın tecilini istemelidir.

Tarım kredisi anlamı ve türlü tatbikat şekilleri hakkında bu genel bilgilerden sonra, Türkiyede Ziraî Kredi politikası ve tatbikat şeklini tetkik edelim.

II — TÜRKİYE'DE ZİRAİ KREDİ POLİTİKASI VE TATBİKATI

A — Ziraî kredi müesseselerinin kurulması ve gelişmesi:

Ziraî krediyi teşkilâtlı ve teşkilâtsiz kredi şeklinde ayırmak mümkündür. Teşkilâtsiz kredi sistemi, bilhassa ziraatte murabahacılık, tefeçilik şeklinde memleketimizde büyük nisbette tatbik sahasına maliktir. Kredi ihtiyacı içinde bulunan müstahsili istismar eden bu durumun devam etmesi, teşkilâtlı kredi sistemi çalışmalarının geliştirilmesi ve düzeltilmesi lüzumunu göstermektedir.

Memleketimizde bugünkü safhaya kadar ulaşmış bulunan teşkilâtlı ziraî kredi bir takım gelişme safhaları geçirmiştir. İlk ziraî kredi müessesesi 1863 de Mıthat Paşa tarafından Niş vilâyetinin Pirot kazasında "Memleket Sandıkları" adı altında kurulmuştur. Bu ilk kredi müessesesi teşebbüsünden olumlu sonuçlar alındığından bu tip sandıkların memleketin her tarafına yayılması için 1867 de bütün valilere vazife verilmiştir. Böylece bu tarihten itibaren ziraî kredi mevzuu memleketimizde hükümet işleri arasına girmiştir. Daha sonra, bir emir ile memleket sandıkları kaza merkezlerine kadar yayılmıştır. Bu sandıklar bir nevi ziraî kredi kooperatifleri ile ziraî istihsal kooperatiflerini bünyelerinde birleştirmişlerdir. Bu kooperatifler ile memleketimizde ilk ziraî kredi müesseselerinin temeli atılmıştır.

Memleket sandıkları devlete ait boş arazilerin köylüler tarafından imece usulü ile işlenmesi suretiyle sermaye temin etmişlerdir. İlk önceleri iyi işleyen bu sandıklar daha sonra esas gayelerinden ayrılmalari, sermaye toplayamamaları ve borçların tahsil edilmemesi sebebiyle gelişmemişlerdir. Sandıkları canlandırmak için sermaye artırma cihetine gidilmiştir. Bunun için 1883 de aşar vergisi 1/10 artırılarak memleket sandıklarına hisse verilmiş ve devletin kontrolü altına giren bu sandıklar "Menafi Sandıklar" ismini almışlardır.

Menafi sandıklarının da çok dağılmış bulunmasından hükümet kontrolü tam olarak yapılamamıştır. Sandıkların normal bir şekilde çalışamamaları ve ziraatte de kredi ihtiyacının mütemediyen artması, yeni bir kredi teşkilâtının kurulmasını icabettirmiştir. Böylece bugünkü teşkilâtlı ziraî krediyi yürüten ziraat bankası 1888 de "Menafi Sandıkları"nın lağvedilerek sermayesinin bankaya devredilmesi suretiyle meydana getirilmiştir.

Banka, 1908 meşrutiyet inkılâbında 1888 nizamnamesine ilâve edilen bir ek nizamname ile ve 1916 da yürürlüğe konan bir kanun ile Osmanlı İmparatorluğu devrinde son şeklini almıştır.

Ziraat Bankası Cumhuriyet devrinde 19 Mart 1924 tarihli bir kanun ile anonim şirket haline geçmiştir. Banka, 1924 yılına kadar müstahsile doğrudan doğruya kredi verirken, bu tarihten sonra kredi verme işi kredi kooperatifleri ile müştereken yapılmaya başlanmıştır. 12 Haziran 1937 de 3202 Sayılı kanun ile İktisadî Devlet Teşekkülü haline girmiştir.

B — Ziraat Bankasının Fonksiyonları:

Bankanın sermayesinin tamamı devlet tarafından verilmektedir. Teşkilât, idare ve murakabe bakımından 3460 sayılı kanuna bağlıdır. Bir banka olması itibariyle de 7129 sayılı bankalar kanunu hükümlerine bağlıdır. 3202 Sayılı Kanunun 50. maddesinde yazılı muafiyetlerin tadili ve zaman zaman nominal sermayesinin artırılması maksadiyle 5096, 5434, 5458 ve 6617 Sayılı kanunlar ile tadil edilmiştir. Ziraat Bankası 1953 de çıkartılan 6118 Sayılı kanun ile su ürünleri müstahsillerini de kredi sahası içine almıştır.

Halen meriyette bulunan 3202 Sayılı kanuna göre (1,4,8 ve 23. maddelerinde ve tüzüğünde) bankanın ana görevleri şunlardır.

a — Türk çiftçisinin ziraî istihallerine, ziraat mahsullerinin sürüm ve satışına, ziraatın ve ziraat sanatlarının ve bunlarla ilgili her türlü teşebbüslerin, milli ekonomi prensiplerine göre yürümesine ve ilerlemesine lüzumlu ve elverişli kredileri düzenleme, çevirme ve dağıtma.

b — Bu amaçların elde edilmesini güden teşekkülleri kurmak, onları korumak ve bu hususlar için kurulmuş ve kurulacak olan teşekküllere, yapılmış ve yapılacak teşebbüslere lüzumu halinde katılma.

c — Çiftçinin ilerde birikecek olan zati tasarrufu ile kendi kendini kredite edebilmesi ve yine mahsulünü kendi sermayesinin yardımı ile kıymetlendirilebilmesi hususunun sağlanması amacı ile 2836 ve 2834 Sayılı kanunlar gereğince Tarım Kredi ve Tarım Satış Kooperatifleri kuruluşları ile ilgilenme, onlara kredi açma, murakabe ve kontrol etme işleri de banka işleri arasındadır.

d — Banka kendisine kanunun verdiği bu işlerden başka bu işlerin gerçekleşmesine engel olmayacak şekilde tüzük de belirtilen hususlar çerçevesinde diğer bankacılık işlerini de yapmak hakkına sahiptir.

Banka bu ana görevlerinden başka; 3242, 3938 Sayılı kanunlar ile göçmenlere ve muhtaç çiftçilere tohumluk ve yemelik vermektedir.

5254 ve 5807 Sayılı kanunlar ile o yıl içinde her ne sebeple olursa olsun Ziraat Bankasından kredi alamıyacak durumda olan çiftçilere tohumluk yardımlar yapmaktadır.

4753 Sayılı kanun ile, topraklandırılmak sureti ile borçlu olanlara, 3788 sayılı kanun ile de çay bahçeleri kurucularına kredi vermektedir.

Ayrıca 6746 ve 7010 Sayılı kanunlar ile tabii afetlerden zarar gören 13 il içinde Nafia Vekâletince yapılacak köylü evlerinin %50 sine kadar kredi vermek te Ziraat Bankasının işleri arasına dahil edilmiştir.

C — Bankanın Kaynakları ve Kaynakların Kullanılması.

Mevcut Kanunu ve Nizamnameleri ile tesbit edilen bankanın çalışma sahalarının, ziraî istihsalı destekleyici kredi faaliyeti olduğu ve bunun haricinde bankacılık faaliyeti bulunduğu da görülmektedir. Ziraat Bankasının, kanun ve nizamnamelerin kendisine verdiği görevleri yapabilmesi her şeyden önce sermaye miktarı ile ilgilidir.

Bankanın itibari sermayesi 5453 sayılı kanun ile 1949 da 300 milyon liraya ve daha sonra 6617 sayılı kanun ile 750 milyon liraya çıkarılmıştır. 1950 yılı sonunda ödenmiş sermayeleri 300 milyon, ödenmemiş sermayesi 450 milyon liradır. 1960 ve 1961 yıllarında bunların kaynakları şöyledir.

	<u>1960</u>	<u>1961</u>
Öz Kaynak	759.610.490	759.673.380
Yabancı kaynaklar	3.914.558.850	3.803.131.820
Kompansasyon	20.858.789	47.876.918
Ödenmemiş Sermaye	271.815.900	264.036.200
Genel Toplam	4.966.844.029	4.874.718.318

Kaynakların bu şekilde genel mütalâası, bağlı kıymetlerin ve donmuş plâsmanların, öz kaynaklarının ne kadarını teşkil ettiğini göstermektedir.

Bankanın serbest öz kaynakları ile uzun vadeli yabancı kaynaklar ziraî kredi plâsmanını teşkil etmektedir.

Umumî kaynağın 1960 da %16,3 ü ve 1961 de %16.6 sı öz kaynaklardır. Bu, umumî kaynak içinde %16 kadar bir nisbetin, ziraî kredi sahasında kullanıldığını ifade etmektedir. Ziraat Bankasının aslî vazifesinin ziraî kredi olduğu göz önünde bulundurulur ve bu nevi kredilerin daha ziyade uzun vadeli ve ucuz maliyetli bir kaynağa ihtiyaç göstermesi göz önünde tutulursa, bankanın kredi kaynaklarından kullanacağı hali hazır ziraî

kredi kaynağının kifayetsiz bulunduğu bilhassa dikkati çekmektedir. Halbuki ziraî kredilerin uzun vadeli, ucuz maliyetli bir kaynağa ihtiyaç göstermesi sebebi ile ziraî kredi probleminin tam halledilebilmesi için asgari bir hesapla 5.7 milyar gibi bir öz sermayeye ihtiyaç göstermektedir. Diğer taraftan 1961 yılında yekûn kaynakların %16.6 sını teşkil eden 759.673.380 liradan ibaret olan ve ziraî kredi sahalarında banka kaynaklarının %63.97 si ödenmiş sermayeden, %24.36 ihtiyaçlardan, %10.43 ü 1959 ve 1960 yılları kârlarının kurumlar vergisi ödendikten sonraki net kısmından teşekkül etmektedir. Bu nisbetler vade bakımından, uzun vadeli kredi ihtiyacını temin etmekten uzak bulunmaktadır.

Ziraat Bankasının ziraî kredi sahasına akan öz kaynakların yabancı kaynaklara oranı ve öz kaynaklar ile ödenmemiş sermaye toplamının yabancı kaynaklara oranı bir ticaret bankası için normal telâkki edilebilecek nisbette bulunmaktadır. Ziraat Bankası memleketimizde ziraî kredi ihtiyacına cevap verebilecek tek teşekküldür. Ziraî Kredi politikasında yeter kredinin tatbik edilememesi, kendi bünyesinden ayırabileceği kredi miktarının düşük olmasından ileri gelmektedir. Genel olarak, ziraî kredinin uzun vadeli ve ucuz faizli olması esas prensib olduğuna göre yukarıda bahsedilen oranlar düşüktür. Bu oranların yükseltilmesi için bankanın öz kaynaklarının artırılması lâzımdır. Bu da hükümetin alacağı tedbirler ile mümkün olabilir.

Diğer taraftan Ziraat Bankasının münhasıran ziraî kredi de kullanılacağı kendi öz kaynaklarına ilâveten merkez bankası imkânları ve vadeli tevdiatta mevcuttur. Fakat bu kaynaklar da, ziraatın hesaplanan ihtiyacını karşılamaktan uzak bulunmaktadır.

Türkiyede ziraî kredi politikasının, T.C. Ziraat Bankası kanununun ifade ettiği şekilde yürütülmemesinin önemli sebeplerinden birisi, ziraî krediye tahsis edilen para miktarlarının yetersizliğidir. Ziraat Bankasının yekûn kaynaklarının muhtelif kredi, yatırım ve mali plâsmanlar sahalarına ayrılması da aşağıda verildiği gibi bu hususu açık bir şekilde göstermektedir.

Banka Kaynaklarının Kullanılması	1962	1963
Ziraî sektöre açılan krediler	2.790.041.542	3.172.262.544
Resmî ve Ticarî sektöre açılan krediler.	1.052.991.823	1.445.868.747
Yekûn Krediler	3.843.033.365	4.618.131.291
Malî Plâsmanlar	80.627.332	65.998.415
Yatırımlar	18.200.000	36.200.000
	3.941.860.697	4.720.329.706

Kaynak : T. C. Ziraat Bankası 1963 Çalışma ve plasman programı, Ankara, 1963 Tablo : 8.

Tabloya göre; Ziraî sektöre açılan krediler, yekûn kredilerin 1962 de %72,60 1963 de %68,69 dur. Kredi toplamı içinde zirai kredi nisbeti bankanın diğeri hizmetleri de gözönünde bulundurularak düşük kabul edilmekle beraber, artırılma imkânları da gözönünde tutulmalıdır. Resmî ve ticarî sektöre açılan krediler ise yekûn kredilerin 1962 de %27.40 1, 1963 de %31.30 dur. Diğeri taraftan Ziraat Bankası malî kaynaklarının bir kısmını, zirai ve ticarî kredilerden ayrı olarak malî plâsman ve yatırımlara tahsis etmektedir. 1962 de malî kaynakların %70.77 si zirai kredilere, %26.71 i resmî ve ticarî kredilere, %2,09 u malî plâsmanlara ve %0.46 sı da yatırımlara ayrılmıştır.

1963 de yekûn malî kaynakların %67,20 si zirai kredilere, %30,63 ü resmî ve ticarî kredilere, %1.40 mali yatırımlara %0,77 si de diğeri yatırımlara ayrılmıştır. Bu itibarla, bankanın zirai krediler fonunda, yekûn kredi ve malî kaynaklar içinde bir düşme görülmektedir. Ziraat Bankası, zirai krediler yekûnu kaynakları içinde daha geniş bir hisseye sahip olmadığı için kanununun 19 uncu maddesinde yazılı, bataklık, ırmak ve çay yataklarını temizleme, kanal açma gibi ve bu suretle ziraate elverişli arazi edinme ve bunu doğrudan doğruya işletme veya yeniden kurulacak işletmelere uzun vadeler ile dağıtma, konularında kredi tatbikatında bulunamamakta veya bu alanda pek az faaliyet göstermektedir. Bu işlerin yapılabilmesi ziraate daha yüksek nisbette kredi ayrılması ve kredi kaynaklarının artırılması ile mümkündür.

Ziraat Bankası yukardaki cetvelde görüldüğü gibi bilhassa geçmiş yıllarda bazı zirai olmayan teşebbüs ve müesseselere (İstanbul Demir ve Çelik Sanayii, Tekstil Sanayii, Turizm Bankası, Çeşme Plâj evleri.... v.s. gibi) doğrudan doğruya ortak olmak ve onlara büyük ölçüde kredi açmak suretiyle ana hedefinden uzaklaşmaktadır. Bankanın stasüsü ile bağdaşmayan bu iştirâklerden yavaş yavaş çekilmesi ve kredilerini münhasıran ziraate tahsisi zaruridir. Filhakika A.İ.D. gıda ve tarım bölümünün yaptığı kaba tahminlere göre 1980 e kadar Türkiyenin zirai istihsalini iki misline çıkarabilmesi için gelecek 5 yılda yapılacak yatırım miktarı 1960 yılının üç misli olmalıdır. Bu durum Ziraat Bankasının faaliyetini bilhassa zirai krediye tevcih etmesinin önemini göstermektedir.

D — Başka Memleketlerde ve bizde zirai kredi tatbikatı:

Ziraat Bankası kredilerini ya doğrudan doğruya veya çiftçilik faaliyeti için, zirai ürünleri satmak ve zirai ihtiyaçlarını temin etmek için kurulmuş teşekküllere çiftçilerin üyeliği ile meydana getirilmiş Zirai Kredi

Kooperatifleri yolu ile de üreticilere kredi vermektedir. Ayrıca çiftçilerin meydana getirdiği Tarım Satış Kooperatiflerine de kredi açılmaktadır. Ziraî kredinin bu şekilde dağıtılması ile Türkiye, ziraî kredi dağıtımı bakımından diğer memleketlerden farklı bir duruma sahiptir.

Ziraî kredinin müstahsile dağıtılması, ziraî kredinin mahiyeti kısmında anlatıldığı gibi, farklı şekillerde olmaktadır. Bazı memleketlerde her özel ziraî faaliyet için özel kredi veren müesseseler vardır. Diğer bazı memleketler ise böyle özel bir ziraî faaliyet kolu için kredi veren müessesenin kurulacağı kadar geniş değildir. Aynı iş ayrı ayrı müesseselerin yapma durumları da ortaya çıkacağından umumiyetle ziraî kredi Taiwan ve Pakistan'da olduğu gibi özel müesseseler tarafından yürütülmektedir.

Bir kısım memleketlerde de ziraî kredi ticarî bankaları vasıtasıyla verilmektedir. Fakat ticaret bankaları, ziraî kredide kendilerini çiftçi ihtiyaçlarına göre tam ayarlayamamaktadırlar.

Diğer bazı memleketler ziraî kredinin tatbikatını kuvvetli ve kâfi derecede geniş bir ziraî kredi müessesesi tarafından yapılmasını kabul etmişlerdir. Bu memleketlerde bu müesseseler kredi alacak olanların ihtiyaçlarını anlamak ve muameleler bakımından onlarla sıkı temas imkânını elde etmek isterler. Bu tip yaygın bankacılık sistemi müşterilerini hem daha çok tasarrufa cesaretlendirmek ve hem de daha olumlu bir şekilde ödünç alma işini garanti etmektedir. Bu tip sistemde, büyük merkezden uzak küçük çiftçiler ile temas eden branşlara ihtiyaç hasıl olmaktadır.

Küçük kredi müesseseleri halinde memleket sathına kredi müesseselerinin dağılması çeşitli memleketlerde farklı şekilde olmaktadır. Hindistan gibi geniş bir memlekette merkez kredi müessesesi bir takım kredi ajansları kurmak zorunda kalmıştır. Fakat bu ajanslar yetiştiriciler ile kâfi temas edemediklerinden kredi tatbikatında beklenen fayda sağlanamamıştır.

Memleket sathına yayılan kredi sisteminin tatbikatı Filipin'de müstahsil ile temas imkânını veren köy bankalarıdır. Endonezia'da da köy bankaları, pirinç bankaları, seyyar bankalar, Coste Rica'da mahalli cemiyetler ve komiteler yaygın kredi müesseselerinin tipik misalleridir.

Memleketimizde kredi müesseselerinin memleket sathına dağılması, ana kredi müessesesi olan Ziraat Bankası ile kooperatiflerin arasındaki yakın münasebet yolu ile temin edilmektedir.

E — Ziraat Bankasının verdiği kredi neveleri:

Türkiye'de ziraat kredinin, Ziraat Bankası tarafından doğrudan doğruya veya Tarım Kredi ve Satış Kooperatifleri vasıtasıyla verildiğini belirtmiştik. Şimdi bankanın bu kredi nevelerini, vasıflarını ve tatbikatını tetkik edelim:

Ziraat Bankası çiftçilere doğrudan doğruya iki tip kredi vermektedir. Bunlardan birisi kısa vadeli istihlal kredisi, diğeri tesis, alet ve makina, geliştirme ve hayvan yetiştirme için verilen 3 ilâ 5, bazı hallerde de 20 yıllık orta ve uzun süreli kredilerdir.

Ziraat Bankasının doğrudan doğruya çiftçilere kısa vadeli istihlal kredileri, bilhassa kooperatiflerin bulunmadığı yerlerde ve küçük çiftçilere verilmektedir. Bu nevi kredilerin faiz nisbeti 1960 yılı Ağustosuna kadar %7 iken, bu tarihten sonra nisbet %10 a çıkarılmıştır.

Banka tarafından doğrudan doğruya müstahsile verilen kısa vadeli ziraat krediler, çevirme, sürüm ve satış kredileridir.

Çevirme kredisi, müstahsilin istihlal edeceği ürünün yetişmesine matuf, nadas, tohum, fide, işçi ücreti, toplama ve harman masrafları gibi giderlerini, hayvan yetiştiricilerinin yıllık bakım ve besleme masraflarını, su ürünleri müstahsillerinin çeşitli istihlal masraflarını karşılamak gayesi ile verilmektedir. 1961 de 456 milyon liralık çevirme kredisi köylüye verilmiş olup, vasati faiz nisbeti %8,93, vasati vade 406 gündür. Beher borçluya ortalama 516 lira isabet etmektedir.

Bankanın doğrudan doğruya müstahsile verdiği kısa vadeli krediden, sürüm ve satış kredileri, toprak, hayvan ve su ürünlerinin müstahsilin elinden düşük fiat ile çıkmamasını, değer fiat bulmasını, piyasanın hararetlenmesini temin için ona bekleme imkânını hazırlayan kredidir. Bu kredi, mahsullerin rehin edilmesi suretiyle köylüye açılmaktadır. 1961 de yapılan nakdi ikrazat 25 milyon lira civarında olup beher borçluya 1.064 lira isabet etmektedir. Vasati faiz nisbeti ise %9.09 dur. Bu kredi bilhassa muayyen aylarda çoğalmaktadır. Bu kredi 6-9 aylık bir zaman zarfında kapatılmaktadır.

Kısa vadeli kredilere AID fonundan alınan bir kredi nevini de ilâve etmek mümkündür. Ziraat Bankası AID yardım fonundan, Tarım Bakanlığı ile Milletlerarası İktisadî İşbirliği İdaresi arasında yapılan karşılıklı paralar anlaşması gereğince, bankaya tahsis edilen fondan, besi hayvanı yetiştiriciliği, alet ve makina temini, sulama tesisi, toprak ve suyun muha-

fazası ve balıkçılık tesisatı için ayrıca müstahsile doğrudan doğruya kredi açılmıştır. Bu hesaptan yıl içinde müstahsile nakten ikraz olunan miktar 19.827.280 TL. olup, yıl sonu bakiyeleri aşağıda gösterilmiştir.

	1960	1961
Besi hayvancılığı	—	477.578
Ziraat Mücadele Vasıfları TOPRAK-	—	7.064.358
SU Kredileri	—	4.953.527
Balıkçılık Kredileri	104.254	1.179.774
T o p l a m	104.254	13.675.237

Bu kredilerin ortalama vadesi 1 sene 7 ay 9 gündür. Vasati faiz nisbeti %2,36 dır. Besi hayvancılığı kredilerinin vadeleri 3 aydır.

Bankanın doğrudan doğruya müstahsile verdiği kısa vadeli kredileri yıl sonu bakiyerini şu şekilde toplamak mümkündür.

	1960	1961
Çevirme Kredisi	455.033.981	449.877.469
Hayvancılık Çevirme	54.470.936	55.531.239
Su Ürünleri Çevirme	395.415	750.250
Çevirme Kredileri Toplamı	509.900.322	506.158.959
Sürüm satış kredileri	24.939.490	21.411.247
Genel Toplam	534.839.822	527.570.206

Burada bilhassa hayvancılık, su ürünleri kredilerinin düşüklüğü dikkati çekmektedir.

Bankanın doğrudan doğruya üreticiye verdiği kısa vadeli krediler borçlu başına ortalama 500 lira civarındadır. Hattizatında üretim gayesi ile verilen bu krediler üretimden ziyade tüketimde kullanılmaktadır. Kredinin tüketimde kullanılmasına mani olmak için suni gübre, hayvan yemi ve tohumluk şeklinde verilmesi gayeye uygun tatbikat olarak faydalı görülmektedir. Burada bankanın kredinin üretim için bir ekonomik prensipten mi, yoksa tüketim için sosyal bir prensipten mi hareket edeceğini kararlaştırması lâzımdır. Bankanın kredileri ekonomik amaç gütmelidir. Sosyal amaç güdecek teşekküller lüzumlu ise ayrıca meydana getirilmelidir.

Ziraat Bankasının üreticiye doğrudan doğruya açtığı orta ve uzun vadeli krediler, donatım ve teçhiz kredileri, verimlendirme ve iyileştirme kredileri, arazi edindirme ve tesis kredileri, ziraat sanatları kredileridir.

Donatım ve teçhiz kredileri üreticiyi el, hayvan gücü veya motor ile müteharrik her türlü teçhizata sahip kılmayı hedef almaktadır. Bu kredi 2-5 yıla kadar vadelidir.

Donatım ve teçhiz kredisinin 1961 de nakden ikraz edilen miktarı 21.286.402 liradır. 18.056 üreticiye verilmiş olup beher üreticiye verilen ortalama borç miktarı 2.816 TL. sıdır. Bu kredi nevinin ortalama faiz nisbeti 1961 de %5,97 olmuştur. 1961 ortalama vade müddeti 2 sene 7 ay 17 gündür.

Verimlendirme ve iyileştirme kredileri, yorulmuş, zayıflamış dolayısıyla de mahsulden kalmış tarla ve bahçe işletmelerinin verimini arttırmak için verilmektedir. Bu kredilere 5 yıl vade tanınmakta ve ksitlere bağlanmaktadır.

Verimlendirme ve iyileştirme kredisi normal imkânlarla ilâveten bankanın ihraç ettiği tahvil hasılatları ile birlikte karşılanmaktadır. Tahvillerin itfa edilen taksitleri düştüğü yıllarda bu kredi de azalmaktadır. Böylece bu kredi yıllara göre oldukça değişiklik göstermekte ve dalgalanmaktadır.

Verimlendirme ve iyileştirme kredisi 1961 yılında nakten 570.274 lira olup, yıl sonu bakiyesi 12.264.339 liradır. 11.528 borçluya ortalama 10.644 lira olarak bir dağılış göstermektedir. Bu kredinin ortalama faizi %3,28 olup ortalama 3 sene 4 ay vade ile verilmiştir.

Ziraat Bankasının doğrudan doğruya müstahsile açtığı yeni arazi açma kredisi orta vadeli kredilere bir örnektir. Hükümetimiz ile Avrupa İktisadi İşbirliği İdaresi Özel Misyonu arasında 20.12.1951 de aktedilen karşılıklı paralar anlaşması ek projesi gereğince küçük çiftçinin yeni ziraate açacakları arazinin ziraate elverişli hale getirilmesi için çift hayvanı, koşum, hayvanla çekilen ziraat aletleri temini maksadı ile verilmektedir. Bu hesabın 1961 yılı sonu bakiyesi olan 4.113.022 lira 6115 borçlu üzerinde ortalama 672 liralık bir dağılış göstermektedir. Ortalama vade 3 sene 45 gündür.

Bu krediler Tarım Bakanlığı hesabına dağıtılmış arazi edindirme ve tesis kredileridir. Bizzat işletme kurmak veya mevcut ziraat işletmesini genişletmek gayesi ile arazi edindirmek, sulama ve kurutmak tesisleri vücudunda getirmek, meyva fidanlıkları, zeytinlikler, üzüm bağları, çay bahçeleri, dutluk, kavaklık, yoncalık korungalık gibi tarla, ağaç ve bahçe tesisleri yapmak, işletme içinde ve işletme ile ilgili bina, depo, tarla, ağıl inşa etmek, balıkçılık, süngercilik gibi su ürünleri ve avcılığı ile ilgili tesisleri,

kurmak, köylüye köy meskenlerini edindirmek gayesi ile 20 yıla kadar vadeli olarak verilmektedir. (3202 Sayılı Kanununun 10 cu ve müteakip maddeleri gereğince)

Arazi edindirme ve tesis kredileri bankanın ihraç ettiği tahvilleri ile birlikte normal imkânları ile karşılandığından yıldan yıla değişmektedir. Bazı yıllar bu kaynaklarda ki imkânsızlıklar sebebi ile azalma görülmektedir. Diğer hallerde 20 yıl vade ile banka tarafından doğrudan doğruya müstahsile kredi verilmektedir.

Uzun vadeli istikrazlar için banka, çiftçiden tapuda kayıtlı bir malın ipotegini istemektedir. Bu nevi ipotek karşılığı istikrazlarda banka malın tapu değerini tesbit ederek ayrıca bir kıymet takdir etmemektedir. Ancak eğer arazi tapuda kayıtlı değil ve uzun vadeli bir kredi için karşılık kabul edilecekse o zaman yeni bir kıymet takdir edilmektedir. Arazilerini karşılık göstermek suretile kredi isteyen çiftçilerin ihtiyaçlarının verilmesinde esas olan tapu kayıtları kıymeti, bu kıymetin düşük olması sebebiyle ihtiyacını temin edilememesi güçlüğüne çıkarmaktadır. Tapuda kayıtlı olmayan arazilerin kıymetlerini takdir için de esaslar vazedilmiş değildir. Bu bakımdan arazilerini karşılık göstermek suretiyle kredi isteyen çiftçilerin hakiki teminatlarını verecek toprak barem değerlerinin yeniden ele alınarak tesbiti zaruri bulunmaktadır.

Arazi edindirme ve tesis kredilerinin uzun vadeli olmasına rağmen faiz nisbetinin %7 gibi yüksek nisbette olması onu arzu edilmez bir kredi haline getirmektedir.

Bu kredilerde müstahsil başına isabet eden ortalama kredi miktarları şöyledir:

Tesis ve edindirme kredilerinde	3639 lira
5389 a göre tesis kredilerinde	3524 lira
Çay bahçeleri tesis kredilerinde	260 lira
Su ürünleri vadesi geçen	9584 lira
Hayvancılık tesis kredilerinde	21273 liradır.

Bu hesaplarda 1961 yılı içinde 8.242.178 lira ikraz olunmuştur. 1961 yıl sonu bakiyesi olan 74.469.953 lira 90093 borçlu üzerinde ortalama 826 liralık dağılım göstermektedir. Vasati vade 8 sene 4 aydır.

Uzun vadeli kredilerden ziraat sanatları kredileri, müstahsillerin istihsa ettiği ürünlerin piyasaya sürümünden evvel standardizasyon, yarı imal, gibi ameliyeye tâbi tutulabilmesini sağlamak üzere yapılan kredilerdir. Bu krediler 1961 de 125 çiftçiye verilmiştir. Ortalama kredi miktarı

borçlu başına 45754 liradır. Ortalama vade 4 yıl ortalama faiz nisbeti %6.14 dür.

Rakamların tetkikinden bu kredi tatbikatının verimli neticeler verdiği ilk nazarda hatıra gelirse de 125 şahsa ortalama 45755 TL. isabetiyle 5.719.374 TL. lık bir hacme yükselen bu kredinin daha ziyade çiftçi olmayıp ticaretle uğraşan, bankanın aradığı (teminat gibi) şartları gösterebilen ve daha ziyade, ticari krediye nisbetle ucuz faizle kredi temin etmek isteyen kimselere kaydığı görülmektedir. Böylece de, bu kredinin esas gayeye hizmet edemediği anlaşılmaktadır. Hattı zatında yukarıdaki kredi miktarının büyük bir kısmı un sanayiinin desteklenmesinde kullanılmaktadır.

Bankanın uzun vadeli kredilerine, İmar ve İskân Bakanlığı bütçesinden tahsis olunarak topraklandırılan çiftçilere açılan krediyi de ilâve etmek mümkündür. 4753-11/6/1950 sayılı kanun ve ekleri ile 5618, 6603 Sayılı kanunlar gereğince arazisi bulunmayan ve kifayetsiz bulunan çiftçilere dağıtılan toprakların işletilmesi ve donatımı için uzun vadeli kredi verilmektedir. Bu kredi kuruluş ve onarma ile yıllık işletme adı altında iki partide verilmektedir. 1960 ve 1961 de verilen bu kredi miktarları şöyledir:

	1960	1961
Kuruluş ve Onarma	8.043.958	8.057.00
Yıllık İşleme	3.347.884	2.928.292
T O P L A M	11.391.842	10.958.592

Bu kredinin beher hesaba isabet eden borç miktarı 296 lira olup bunun düşük bulunduğu aşikârdır.

Bu kredi yolu ile İmar ve İskân Bakanlığı tarafından tevdi olunan tarla ve arazinin bedelleri, toprak sahibi edilenlerden 26 yılda ve arazinin kendilerine teşmilinden itibaren ilk taksit 6 cı yılda başlamak kaydı ile 20 yıl ve 20 müsavi taksitte banka tarafından İmar ve İskân Bakanlığı adına tahsil olunmaktadır.

Orta ve Uzun Vadeli Krediler	1960	1961
Donatım ve Teşhis Kredileri	53.543.295	50.831.130
Verimlendirme ve İyileştirme Kredileri	19.770.334	12.264.339
Yeni Arazi Açma Kredileri (İ C A)	3.901.840	4.113.022
Arazi Edindirme ve Tesis Kredileri	77.169.961	74.469.953
Ziraat Sanatları Kredileri	5.609.027	5.719.374
Toplam	159.994.461	147.397.374

Ziraat Bankasının müstahsile doğrudan doğruya verdiği kredilerin bir kısmı 7052 ve 123 Sayılı kanun ile takside bağlanmıştır. Takside bağlanan ziraî kredilerin miktarı 1960 da 183.228.294 lira, 1961 de 162.798.396 liradır. Takside bağlanan borçlu adedi 106.484 dür. Takside bağlanan miktar iki yılda %11.1 nisbetinde azalmıştır.

Ziraat Bankasının doğrudan doğruya müstahsile verdiği kredilerin büyük bir kısmı vadesi geçmiş kredileri teşkil etmektedir. Banka bunları tahsilde güçlükle karşılaşmıştır.

Bankanın doğrudan doğruya müstahsile verdiği kredileri bir arada toplayacak olursak, 1961 yılı sonunda şöyle bir tablo ile karşılaşırız.

	<u>Miktar</u>	<u>%</u>
Çevirme Kredileri	506.158.959	51.84
Sürüm ve satış kredileri	21.411.247	2.19
Donatım ve teçhiz kredileri	50.831.130	5.21
Arazi edindirme ve tesis kredileri	74.469.953	7.63
Ziraat sanatları kredileri	5.719.374	0.58
Tarımsal %3 ödemeler	—	—
Takipteki ziraî krediler	112.159.987	11.48
Tahsili kabil olmayan alacaklar	1.627.908	0.67
1 — Bankaca dağıtılan krediler	<u>947.441.297</u>	<u>97.05</u>
İCA Fonundan açılan krediler		
Besi hayvancılığı kredileri	477.578	0.05
Ziraî Mücadele Ekipman ve tesis TOP- RAKSU Kredileri	7.068.358	0.72
Balıkçılık Kredileri	<u>1.179.774</u>	<u>0.12</u>
2 —	13.675.240	1.40
3 — Yeni Arazi açma kredisi	4.113.022	0.42
4 — Topraklandırılan çiftçiye açılan kredi	<u>10.985.593</u>	<u>1.13</u>
Bankaca Müstahsile açılan krediler	976.215.153	100.00

ICA Fonundan açılan krediler de dahil olmak üzere, bankaca müstahsile açılan kredilerin toplamı 976.215.153 liradır. Bu kredilerin %51.84 ünü çevirme kredileri, %2,19 unu sürüm satış kredileri, %5,21 ini arazi edindirme ve tesis kredileri, %0,58 ini Ziraat Sanatları kredileri, %2,80 ini ICA fonundan açılan krediler, %0,42 sini arazi açma kredileri, %1,13 topraklandırılan çiftçiye açılan kredileri teşkil etmektedir. Bu nisbetler Ziraat Bankasının müstahsile intikal ettirdiği borçların en büyük kısmının kısa vadeli borçlar teşkil ettiğini göstermektedir. Bu borçlar bilhassa küçük köylüye intikal etmekte ve çoğu ödeme gücünde altında bulundu-

ğundan her yıl mütemadiyen aynı borç devretmektedir. Ayrıca bu kredilerin en büyük kısmında üretimden ziyade tüketimde kullanılmaktadır. Bankanın verdiği krediler içinde çiftçinin esas sermaye noksanını tamamlayıcı donatım ve teçhiz, arazi edindirme ve tesis kredileri düşük kabul edilmektedir. Ayrıca ziraî teknoloji sahasına verilen kredi de çok azdır.

Ziraat Bankasının üreticiye doğrudan doğruya verdiği kredilerin tüketim sahasına kaydığını gösteren en güzel işaret borçların büyük bir kısmının vadesi geçmiş borçlar halini almasıdır. Bankaca üreticiye açılan yekûn 976.215.153 liranın %28,4 ü olan 277.130.062 lirası vadesi geçmiş ve takibe uğramış alacakların hayli yüksek bulunduğu, zira kredi politikamızda çiftçiye kredinin ödenmek üzere alındığı fikrinin yerleştirilmemiş olduğunu ifade etmektedir. %28.4 ü teşkil eden borçlar içinde ayrıca 1.627.908 lira tutarında ve 411 borçluya ait tahsili kabil olmayan alacak ta mevcut bulunmaktadır.

Banka teşkilâtınca doğrudan doğruya müstahsile verilen ziraî kredilerin miktarlarına göre dağılışı (1961)

(Vadesi geçen hesaplar ayrı)

(Tarım Kredi ve Satış Kooperatifleri ve Birlikleri ile Ziraî ve Tohumluk Kredileri Hariç)

Hadler Liradan - Liraya	Lira	Borçlu Adedi
1-100	14 652 395	176 257
101-300	101 370 725	482 336
301-500	133 825 971	336 553
501-1000	146 567 122	203 072
1001-2000	147 707 688	103 152
2001-5000	174 626 636	55 955
5001-10000	64 079 428	9 605
10001-20000	51 411 536	3 704
20001-50000	55 625 201	1 984
50001-100000	30 108 312	514
100000-den fazla	25 838 367	98
Y e k û n	945 813 388	1 37 3 230
Kooperatiflerin cari hesapları.	1 627 908	411
Vadesi Geçen Ziraî Kredileri	—	—
Genel Yekûn	947 441 297	1 373 641

F — Mahsul nev'ine göre krediler:

Bankanın verdiği kredilerin mahsul nevine göre tetkiki de önemli bir konudur. Bankanın doğrudan doğruya müstahsile açtığı kredilerin %63.0 hububat, bakliyat, sanayi bitkileri meyve ve sebze mahsullerinin yetiştirilme ve kıymetlendirilmesine, %8,2 i hayvancılığa, %4,9 u ziraî alet ve makineler ve koşum bedeli ve akaryakıt için, %4,4 ü çeşitli ziraî işletme binaları için, %1,2 si su ürünleri müstahsillerine, %0,7 si Toprak-Su fonundan tesis ve imar kredilerine, %0,7 si topraklandırılan çiftçiye %0,2 si bahçe ve meyve tesisi için ayrılmaktadır.

Nebati mahsul yetiştiriciliği içinde meyve ve sebze, yetiştiriciliğine açılan kredi nisbeti düşüktür. Ayrıca hayvancılık, ziraat alet ve makineler, tesis ve imar kredilerinin düşük bir nisbet bulduğu görülmektedir.

G — Kredi Kooperatifleri Aracılığı ile Kredi Verilmesi:

Ziraat Bankasının diğer bir kredi verme yolu, kredi kooperatifleri vasıtası ile müstahsile kısa vadeli istihsal kredisi verilmesidir. Bu krediler Ziraat Bankasının kısa vadeli kredilerinin büyük bir kısmını teşkil etmektedir. Kooperatif köyden ve civar köyden üye olanlara kredi açmaktadır. Kooperatiften kredi alabilmek için kooperatife ortak olmak lâzımdır. Ortaklar aldıkları hisse senetlerinin 10 misline kadar para alabilmektedirler.

Kredi kooperatifleri ortakları tarafından ödenmiş sermayelerinin 10 misline kadar ziraat bankasından borç almakta ve ortaklarına da kredi açmaktadır. Ziraat Bankasından alınabilecek paraya ilâveten bazı kooperatiflerin para temin eden kaynakları olmakla beraber bunlar çok mahduttur.

Tarım Kredi Kooperatifleri her iki yılda bir seçilen bir idare heyetinin seçtiği müdür tarafından idare edilir. Müdürün tasdik ve tasvibi Ziraat Bankasına aittir. Kredi verme mevzuunda Kredi Kooperatifleri bölgedeki Ziraat Bankası müdürünün kontrolü altındadır. Çiftçilere ferdi olarak verilen kredilerde kooperatif idare heyetinin tasvibi alınmaktadır. Tarım Kredi Kooperatifleri tarafından verilen krediler de maalesef ziraî üretim ve çiftçi gelirini artırmaktan ziyade tüketimde kullanılmaktadır. Bunun muhtelif sebepleri arasında kredinin kontrol edilmemesi, kredinin hattizatında üretim için değil, tüketim için talep edilmiş olması ve kredinin üretimi düzeltmekte yetersiz bulunuşu gibi sebepleri vardır.

Ziraî Kredi Kooperatiflerinin verdiği krediler üretimden çok tüketim sahasına kaydığından vadesi geldiğinde bu kredilerin ödenmemesi meselesi ortaya çıkmaktadır. Öyle bir 10 yıl içinde çiftçiler sadece bir tek yıl bakiye borçları ile sene içindeki borçlarının %50 sini ödemişlerdir.

Ziraî Kredi Kooperatiflerinin yetersiz ve kontrolsüz kredi vermeleri onların zararlarını artırmış ve bu zarar hâlâ artmaktadır. Zarar ile çalışan kredi kooperatiflerinin yüzdesi yıldan yıla da artma göstermektedir.

Ziraî Kredi Kooperatiflerine bankaca açılan kredi miktarı 1962 de 500 milyon, 1963 de 600 milyon liradır. Bu kıymetler ziraî krediler yekûnunun 1962 de %17,92 si, 1963 de %18,91 ni teşkil etmiştir.

Ziraat Bankasının Kredi Veriş Yerleri (1962-1963)

1 — Zirai Sektöre tahsis edilen	1962	1963
a — Bankaca doğrudan doğruya verilen Krediler	1.198.051.791	1.500.000.000
b ... Ziraî Kredi Kooperatiflerine	500.000.000	600.000.000
c — Satış Kooperatifleri ve Birliklerine	920.000.000	900.000.000
d — Tohumluk Kredileri	171.989.751	172.262.544
Ziraî Kredinin Toplamı	2.790.041.542	3.172.262.544
2 — Resmî ve Ticarî Sektöre açılan krediler	1.052.991.823	1.445.868.747
Yekûn Krediler	3.843.033.365	4.618.131.291
3 — Mali Plâsmanlar	80.627.332	65.998.415
4 — Yatırımlar	18.200.000	36.200.000
Genel Toplam	3.941.860.697	4.720.329.706

Tarım Kredi Kooperatifleri yolu ile verilen kredilerin yekûn kredilere nisbeti 1962 de %13,1, 1963 de %12,1 dir. Banka malî kaynaklarının 1962 de %12,66 ı 1963 de %12,71 ziraî kredi kooperatifleri vasıtasıyla müstahsile ulaşmıştır. Bu nisbetler kredi kooperatiflerinin banka ile olan malî münasebetlerinin ehemmiyetini göstermektedir.

Kooperatiflerin verdiği kredinin taksidin de ortalama vadeyi aştığı müşahade edilmektedir. 1961 yılı sonunda ikrazatın %28,04 ü vadesi geçmiş matlubatı ifade etmektedir.

Tarım Kredi Kooperatifleri yolu ile köylüye intikal eden borç miktarı gayet cüz'iidir. 1961 yılı içinde ortak başına düşen vasatî borç miktarı 622.847 ortağa 443.946.079 lira vermek suretile 713 lira ol-

muştur. Bu yılki 443.946.079 liralık yekûn ikrazatın %45,13 ü borçlardır. Kredi kooperatifi borçlarının en fazlası da 7500 liradır.

Bu rakamlar kooperatif borçlarının köylünün büyük kredi ihtiyacından ziyade, çevirme kredisi şeklinde ihtiyaçlar için verildiğini göstermektedir.

Tarım Kredi Kooperatifleri yolu ile verilen kredilerin de en büyük kesimi hububat ve bakliyat sahasına gitmektedir. Hububat ve bakliyat sahasına giden kredi miktarı yekûn kooperatif kredisinin %59 u oranındadır. Tütün %11,29, Pamuk %6,94, yağlı maddeler %1,38, diğer sınaî maddeler %1,51 i meyve ve sebzeler için, %17,41, Hayvan bakım ve yetiştirme için %1,46 nisbetinde kredi verilmiştir. Bu nisbetler hayvancılık ve meyvecilik için verilen yekûn kredilerde düşük bir hissesi bulunduğunu göstermektedir.

Ziraî Kredi politikasının bir parçası olan Tarım Kredi Kooperatiflerinin kredi tatbikatında tam muvaffak olmamasının sebebi, yine üretime müteveccih kredi vermemesidir. Bu kredi müessesesi de ancak ödeyebilecek durumda olan müstahsile yeter kredi vermeli ve verilen kredi kontrol edilmelidir.

H — Tarım Satış Kooperatiflerine Kredi Verilmesi:

Ziraat Bankası ayrıca 21.10.1935 tarih ve 2834 Sayılı kanuna göre kurulan ve bankanın kontrolüne tâbi bulunan Tarım Satış Kooperatiflerin ve birliklerine de kredi açmaktadır.

Bankanın bu kooperatiflere kredi açması; bu kooperatiflere dahil ortak mallarını ve icabında piyasa fiyatını müstahsil lehine tutabilmeyi ve çiftçinin mahsullerini değer fiyatına satabilmesini temin etmek, mahsullerini yarı imal, imal, standardizasyon gibi ameliyelere tâbi tutup iç ve dış pazarlarda sürüm ve satışını temin etmeyi kooperatiflerin fabrika, depo gibi tesis ve gerekli makina ve diğer teçhizatını tamamlamayı hedef tutmaktadır.

Birlik ve kooperatiflerin kuruluşları Ticaret Bakanlığı yetkisindedir. Şimdiye kadar 14 birlik ve bunlara bağlı 5 bağımsız kooperatif kurulmuş bulunmaktadır. Bu kooperatiflere bankaca açılan kredi 1960 da 923.932.675 ve 1961 de 920.000.000 liradır. Bu kooperatiflerin Ziraat Bankası ile olan borçlu durumu önemli meseleler yaratmaktadır. 1961/1962 de 684 milyon lira olan borcun 344 milyon lirası donmuş ve likiditesini kaybetmiş durumdadır. Reeskont karşılıklarının bulunmaması sebeble

banka kaynaklarını zorlamakta ve Tarım Satış Kooperatiflerini müşkül duruma sokmaktadır. Bunun 79 Sayılı kanun gereğince tasviyesi gerekir. Bu sonuncun alınması gecikebileceğinden devlet tarafından kapatılmasında fayda vardır.

Tarım Satış Kooperatiflerine ve birliklerine açılan kredilerin %54,2 si ortak malı mübayaası, %33,9 u karşılıksız kalan müdahale alımları bakiyesi yani zararlar için, %0,7 si tesis kredileri, %10,8 i teşebbüslere sermaye iştirâki ve %0,4 ü levazım ve ihtiyaç maddeleri kredilerini teşkil etmektedir.

Tarım Satı Kooperatifleri ve birlikleri cari hesabının vadesi 1961 de 608 gündür ve ortalama faiz nisbeti %4.88 dir.

Bu kooperatiflere açılan kredilerin kıymetlendirdiği mahsul nevi başında pamuk, sonra üzüm, incir ve zeytin yağı, zeytin gelmektedir. Hayvanî mahsullerden süt en düşük kıymetlendirme durumuna sahip olmuştur. Narenciye, gül, tütün düşük nisbetlerde bu krediler ile mahsul kıymetine ulaşmışlardır. Ziraat Bankasının Satış Kooperatifleri ve Birliklerine verdikleri krediler yekûn kredi hacminin 1962 de %32,97 si ve %28,37 sidir .

Tarım Satış Kooperatif ve Birlikleri bankadan aldığı krediye %10,5 faiz ödemektedir ki, bu durum Tarım Satış Kooperatifi ve Birliklerinin malî imkânlarını tazyik altında bulunduran önemli bir husustur. Esasa da bu kredi bankaya %7,5 reeskont haddi, %1.24 gider vergisi ve açılış komisyonu, %3.83 banka işletme ve idare giderleri pay olarak yekûn %12.57 ile mal olmaktadır.

Bu kredilerde banka ile Tarım Satış Kooperatifleri ve birliklerine olan malî yükün hafifletilmesi lâzımdır.

Tarım Satış Kooperatifleri malî durumunu sarsan önemli bir husus, banka kredilerinin amacın dışında iyi hesaplanmadan yatırım şeklinde kullanılmasıdır. Bu çok defa zarar tevlit etmektedir.

Kooperatif faaliyeti sonunda ki kârlar nasıl ortaklara intikal ettiriliyorsa zararında intikal ettirilmesi şart ise de bu her zaman tatbik edilmektedir. Böylece malî kaynakları daralan Tarım Satış Kooperatifleri banka karşısında kredisi olmayan müesseseler haline düşmektedir.

Ziraat Bankası ayrıca Ziraî Donatım Kurumunun da 4.6.1937 tarih ve 3202 Sayılı Kanununun 18 ve 20. maddeleri, 26.6.1944 tarih ve 4004 Sayılı Türkiye Ziraî Donatım Kurumu Kanununun 7. maddesi hükümlerine göre

Ziraî Donatım Kurumuna kredi açmaktadır. Bu kredilerin 1961 deki vasatı vadesi 2 yıl 7 ay ve 20 gündür. Vasatî faiz nisbeti ise %10,86 dir.

Ziraat Bankası ayrıca 4.7.1948 tarih ve 2584 Sayılı kanunla tohumluğun dağıtıldığı yıl içinde, bankaca dağıtılan ziraî krediden faydalanamıyacak derecede kredi takadından mahrum halde bulunan çiftçilere kredi açmaktadır. Bu kredi plâtfom miktarı önceleri 18 milyon lirayı geçmezken, 1.3.1950 tarih ve 5880, 2.7.1951 tarih ve 5907, 20.7.1955 tarih ve 6577 Sayılı kanunlar ile yıllık tevziat 50 milyon ve azami kredi plâtfomu 150 milyona yükseltilmiştir. Bu şekilde 1960 da 115.177.175 ve 1961 de 53.648.697 lira kredi verilmiştir. Bu kredi şekli ile Ziraat Bankası Ekonomik gaye ile sosyal gayeye de hizmet etmekte olduğunu göstermektedir. Ziraî kredi ödeme gücünden mahrum bulunan çiftçilere Ziraat Bankasınca verilmemeli, bu iş ayrıca özel banka ve kredi müesseseleri Devlet tarafından kurulup Sosyal Yardım mevzuu yürütülmelidir. Ziraat Bankası da kaynaklarını iktisadî yönden verimli işletmelere ayırmalıdır.

Bankanın muhtelif şekillerde tevzi ettiği ziraî kredi durumu ayrıca toplu halde tablo halinde verilmiştir. Tabloya göre ziraî kredi miktarı 1958 de 2.161.302.059 liradan 1961 de 2.127.298.492 liraya inmiştir. Yılların ayrı ayrı tetkiki de ziraî kredi alanında önemli bir artışın olmadığını göstermektedir. Ziraî kredi ihtiyacı ziraî krediye tahsis edilecek meblâğın da arttırılmasını şart koşmaktadır.

	1958 Sonu Miktar	1959 Sonu Miktar	1960 Sonu Miktar	1961 Sonu Miktar
Banka Teşkilâtınca Verilenler,	823 097 265	904 009 122	965 061 736	976 215 154
Tarım Kredi Kooperatifleri	313 097 265	352 776 284	388 698 826	398 047 264
Tarım Satış Kooperatifleri	889 603 246	904 172 193	923 932 676	685 413 744
Ziraî Donatım Kurumu	19 305 118	21 840 641	16 342 165	13 970 633
Tohumluk Yardım Kredisi	116 182 152	130 902 060	115 177 175	53 648 697
Y e k ü n	2161 302 059	2 313 280 300	2 409 212 579	2 127 295 492

L — Ziraî kredi politikasının neticeleri ve aksıyan tarafları:

Buraya kadar verilen bilgilerden memleketimizde ziraî kredi politikasının yürütülmesinde Ticaret Bakanlığına bağlı bulunan Ziraat Bankasının rolü bulunduğu anlaşılmıştır. Ziraat Bankası hem doğrudan doğruya ve hemde kooperatif ve donatım gibi İktisadî Devlet Teşekkülleri vasıtası ile köylüye kredi vermektedir. Kredinin tevziinde Tarım Bakanlığı ile olan münasebeti istişari mahiyettedir.

Memleketimizde ziraî kredi politikasının yürütülmesinde bazı aksaklıklar vardır. Bunları genel hatları ile şu şekilde toplamak mümkündür.

a — Ziraî krediler çiftçilerin ödeme gücü düşünülmeden her küçük çiftçiye verilmek istenmektedir. Ziraî kredinin gayesi tam tavazzuh etmiş değildir. Ekonomik ve sosyal gaye kredide açık olmalı ve o şekilde kredinin tahsil durumu da nazarı itibare alınmalıdır.

b — Herhangi bir alanda takip olunacak politikanın sadece iyi şekilde formüle edilmesi ve politika hedeflerinin isabetle tâyin edilmesi ile istenen gayeye varılamaz. Tâyin edilen politikanın müessir vasıta ve usulleri ile birlikte kül halinde tatbik edilmesile gayeye ulaşılır. Ziraî kalkınmamızda ziraî kredinin önemi lâıyık ile anlaşılmış değildir. Ziraî kredi, ziraat politikasının çizilmesinde ve realizasyonunda önemle ele alınmalıdır.

c — Ziraat Bankasının esas fonksiyonu ziraî kredi vermektir. Diğer bankacılık faaliyetlerinin tâli faaliyet olduğu kanunda da zikredilmiştir. Banka, faaliyetini münhasıran ziraî sahaya çevirmelidir.

d — Çiftçilere verilen krediler çiftçilerin işletme durumları ve şartları tetkik edilmeden verilmektedir. Bunlar iyi tetkik edildikten sonra kredi almaya lâıyık ise yani ödeme gücü var ise verilmelidir. Verilen kredi yer miktarında olmalı, istihsal için verilmelidir.

e — Verilen kredilerin ziraat tekniğinin ve işletmeciliğinin icaplarına uygun olarak kullanıldığı kontrol edilmektedir. Bunların kontrol ve takip edilmesi lâızdır.

f — Ziraat Bankasının verdiği ziraî kredinin miktarı, vadesi verilen ziraat kültür neveleri ve işletme karakterine göre verilmesi Tarım Bakanlığının çalışma sahası içindedir. Banka faaliyetlerinde Bakanlıkla sıkı bir irtibat halinde çalışmak mecburiyetindedir. Kredi politikasındaki aksaklıkların büyük bir kısmı aradaki irtibatsızlıktan doğmaktadır. O şekilde ki kredilerin kullanılması ile elde edilen neticeler Tarım Bakanlığı bünyesi için de kıymetlendirilme imkânına sahip olamamakta ve böylece memleketin ziraat politikasını takip eden Tarım Bakanlığı bunları ziraî politika prensiplerine intibak ettirmek imkânına sahip olamamaktadır.

g — Ziraî kredi politikası tatbikatında işletme için lüzumlu kredi miktarının tesbiti, tadili ve kontrolü teknik elemanın kullanılmaması sebebiyle yapılmamaktadır. Bankanın bu fonksiyonlarını yürütecek yeteri

kadar teknik eleman çalıştırılması ve teknik bir kontrol teşkilâtı kurulması ayrıca lüzumludur.

h — Banka işletme masraflarını karşılayacak derecede küçük nisbette faiz ve kredi vermemektedir. Birçok kredi nevinde çiftçilere ve kooperatiflere yapılan ikrazlarda, ikrazlardaki faiz nisbeti paranın bankaya maliyetinden düşüktür. Bankaya ucuz maliyetli kredi temini imkânı verilmeli ve banka da çiftçi ve kooperatiflere ucuz kredi verebilmelidir.

l — Bankanın parayı tahsil faaliyeti aksamaktadır. Bu da istihsal için yeteri kadar kredi verilmemesinden ve fena ziraat şartlarından ileri gelmektedir. Ayrıca kredinin kontrolü de yapılmadığından taksit güçlükleri baş göstermektedir. Bu durum yeter ve kontrollü kredi ile düzeltilmelidir.

m — Şu veya bu şekilde çeşitli hesaplarda, ikraz edilen ziraî kredilerin bankanın, memleketin çeşitli bölgelerine dağılmış şube ve ajanslarına plâsman olarak tahsisi yapılırken belirli bir kıstasa riayet edilmemiştir. Bu tahsiste; bölgenin ziraat sistemi, mahsul paterni, iklim ve toprak hususları ve çiftçi ihtiyacı gibi mühim faktörler nazarı dikkate alınması gerekirken daha ziyade politik tazyiklerin tesiri ile plâsman ayırımı yapılmaktadır. Şube ve ajanslara ziraî plâsman tahsisinde sadece o bölgenin ziraî bünyesi esas kabul edilmelidir.

n — Tarım Satış Kooperatifleri birliklerine açılan kredilerin ana kaynağı banka olmasına rağmen bu teşekküllerin çalışmalarını murakabe hakkı bankaya tanınmamıştır.

Tarım Satış Kooperatifleri ve Birlikleri üzerinde malî bakımdan ya bankanın tam murakabe müdahalesinin temini veya bu teşekküllerin hükümetçe finanse edilerek banka kaynaklarının tamamen ziraî istihsale tahsis edilmesinin sağlanması,

o — Tarım Kredi Kooperatiflerinin yeni bir revizyona ihtiyacı vardır.

p — Tarım Bakanlığı, İmar İskân Bakanlığı gibi memleket ziraatı ile yakinen ilgili daireler banka imkânlarını gerektiği kadar desteklememektedirler. Memleketin ziraî davalarının büyüklüğü karşısında sadece Zira-

at Bankasının mahdut imkânlarıyla bu davaların tam bir şekilde hallolacağını beklememek lâzımdır.

r — Ziraî kredi tatbikatının ana prensiplerinin tesbiti ve hiç değilse %50 nisbetinde uzun vadeli yatırım kredilerine yer verilmesi lâzımdır.

s — Ziraî kredinin ancak müstahsil işletmelere tahsisi ile ziraî produktivitenin arttırılması için müstehlik nüfusa ayrı olarak hükümetçe temin olunacak bir fondan gerekli yardımın yapılması.

ş — Bankanın sahip olduğu ziraî kredi imkânlarının başka sahalara kaymamasının temini,

t — 3202 Sayılı T. C. Ziraat Bankası kanununda dercedildiği gibi her yıl bütçeye konulan ve banka sermayesine ilâve edilecek olan %1 lerin muntazaman bankaya verilmesi.

u — Politik mülâhazalarla tecil ve taksitlendirme gibi mecburi hareketlerle banka ziraî plâsmanlarının dondurulmasına mani olunması.

ü — Pek zaruri hallerde kısmî veya bölgesel tecil mecburiyetinde kalınırsa, tecile tâbi tutulan matlubatın tahsilinin Maliye Bakanlığına devredilerek Hükümetçe karşılanması, dolayısıyla ziraî kredi tatbikatının aksamadan memleketin ziraat politikasına amade kılınması.

III — ZİRAAT BANKASININ TARIM BAKANLIĞI İLE OLAN MÜNASEBETİ

T. C. Ziraat Bankası sermayesinin tamamı Devlet tarafından sağlanan bir iktisadî Devlet teşekkülüdür.

Ticaret Bakanlığına bağlı olan bu teşekkül, Hükümetin kredi politikasına uygun faaliyette bulunur. 3/460 Sayılı kanuna göre kontrol ve murakabesi, kendi organları, Yüksek Murakabe Heyeti ve İktisadî Devlet teşekkülleri Genel Kurulu tarafından yapılmakla beraber, ayrıca aynı kanuna göre Ticaret Bakanlığının kontrol ve murakabe yetkisi de vardır. Belirli tâyinler ve kadro temini bakımından da bu bakanlıkla bağlantısı mevcuttur.

T. C. Ziraat Bankasının diğer bakanlıklar ve resmî teşekküllerle bir resmi bağlantısı yoktur. 3202 Sayılı T. C. Ziraat Bankası kanununun 28 nci maddesine göre teşekkül eden "Krediler Yüksek Nazım Heyeti" nde Tarım Bakanlığı da temsil edilir ve tarımsal kredi konusunda teklif getirir. Fakat "Krediler Yüksek Nazım Heyeti" toplantısında görüşülen tekliflerle Tarım Bakanlığının tarımsal krediler konusunda görüşünün benimsenip tatbiki tam manasiyle gerçekleşmemektedir. Zira, daha önce banka tarafından hazırlanmış bulunan tevzi ve tahsislerde büyük değişiklikler yapılması mümkün olamamaktadır.

Çeşitli özel fon kredileri dolayısıyla Tarım Bakanlığı ile T. C. Ziraat Bankası arasında ortaklaşa protokol hazırlanıp imza edilmekte ve bu esaslar dairesinde işbirliği yapılmaktadır. Böyle yakın işbirliğinin olumlu sonuçlar verdiği müşahade edilmektedir. Bu da Tarım Bakanlığı ile T. C. Ziraat Bankası arasında her türlü faaliyette yakın koordinasyonunun lüzumunu ortaya koymaktadır. (Tarım Bakanlığının her vesile ile işbirliği için gösterdiği yakınlığa, son senelerde banka idarecilerinin gösterdiği ilgi ve anlayışa her zaman aynı anlayışla mukabele edilmediği görülmektedir. Bunda da bankanın bazı personeline kısmen de olsa Ziraat nosyonunun bulunmayışının rolü vardır.) Bu sebeple yegane tarımsal kredi teşekkülü olan T. C. Ziraat Bankası elemanlarına kurs ve seminerlerle Ziraat Nosyonunun verilmesi meselenin hallinde önemli rol oynar.

Kontrolü kredi sisteminin tatbike başlamasıyla iki teşekkül arasındaki işbirliği hükümlere bağlanmaktadır. Fakat işbirliğini hüküm ve müeyyidelerden ziyade karşılıklı anlayışa istinat ettirme lüzumlu bulunmaktadır.

Banka merkezinde ve önemli şubelerde teknik eleman çalıştırmanın bu konuda daha etkili olacağıda şüphesizdir.

IV — ZİRAAT BANKASININ KOOPERATİF VE BİRLİKLERLE MÜNASEBETİ

Tarımla ilgili bu kooperatifler üretim, tüketim, kredi ve satış olmak üzere 4 çeşittir. Bunlardan üretim ve tüketim kooperatifleri Ticaret Kanunumuzdaki genel hükümlere tâbidir. T. C. Ziraat Bankasının bu iki çeşit kooperatifle hiçbir kanunî bağlantısı yoktur. Bir kredi müessesesi olarak plâsman imkânları elverdiği oranda bu kooperatiflere de kredi verilebilir. Gerek üretim ve gerekse çiftçilerimizin tarım faaliyetleri için lüzumlu maddeleri toplu, zamanında ve ucuz sağlanması bakımından önemli etki ve faydaları bulunan tüketim kooperatiflerine kredi açmada öncelik tanınması isabetli olur.

Tarım Satış Kooperatifleri ve Birlikleri 2834 sayılı kanuna göre kurulur ve faaliyet gösterir. Bu kanunun 4. maddesine göre "Tarım Satış Kooperatifleriyle birliklerinin ortaklarınca imzalanacak ana mukavelename formülleri Ziraat Bankasında hazırlanır, Ticaret Bakanlığınca onanır ve Bakanlar Kurulunca kabul edilir."

Bu hükmün fayda ve mahzurları ileri sürülebilir. Memleketimizde kooperatifçilik, fikri, ruhî ve prensipleri geniş halk kitlelerine yayılmamış bulunduğundan Tarım Satış Kooperatifi kurmak isteyen çiftçilerin hazırlanmış bir ana mukavelenameden faydalanmaları memleketimiz şartları bakımından kolaylık sağlayıcı bir tedbir olarak mütalâa edilmektedir. Adı geçen kanunun 12. maddesi Tarım Satış Kooperatifleri ve Birliklerinin bütün işleri ve kayıt defterlerinin kontrolünü Ziraat Bankasının yapacağını ifade etmekte ise de Ziraat Bankası yaptığı kontrole göre herhangi bir karar ve tedbir alma yetkisini taşımamakta, ancak durumu Ticaret Bakanlığına bildirmektedir.

Açacağı krediler için sağlam teminat veya karşılık aramakla yetinmesi gereken Ziraat Bankasının Kooperatif ve Birliklerin her türlü işlerini ve kayıtlarını kontrol etmesi verdiği kredilerin gayeye uygun sarfını kontrol olarak düşünülebilirse de bir kredi müessesesinin Kooperatif veya Birliklerin işlerini kontrol etmesi kooperatifçilik ruh ve prensipleriyle bağdaştırılamaz. Bu sebeple Ziraat Bankası Kooperatif ve Birliklerin münasebetleri genel hükümler dışında bir bağlantı ile bağlı olmamalıdır. Yalnız şu kadarını eklemek gerekir ki bankanın açtığı kredilerin gaye ve projeye uygun sarfedildiğini kontrol, gözetmesi ve izlenmesi yerinde olur.

Aynı kanunun 18. maddesi Tarım Satış Kooperatifleriyle birliklerini banka ve kredi işlerini Ziraat Bankasıyla yapacağını kaydeder.

Tarım Satış Kooperatifleri ve birliklerinin finansman kaynağı Ziraat Bankası olduğuna göre banka ve kredi işlerinin aynı bankada yapılması en doğru bir yol olur. Esasen Ziraat Bankası teşkilâtının yaygın ve sermayesinin tamamı devletçe karşılanmış bir müessese olması bakımından bunda bir sakınca görülmemektedir.

Tarım Satış Kooperatifleri ve birliklerinin gerek kuruluşlarında sermayelerinin yetersiz oluşu ve gerekse öz sermayelerini sabit tesislere yatırmış bulunmaları sebebiyle ortak mallarına karşılık ödemedeki bulunmaları ve bir kısım malları işlemeleri için geniş ölçüde krediye ihtiyaç hissetmekte ve bunu imkân nisbetinde Ziraat Bankasından almaktadırlar.

Ziraat Bankasından alınan krediler sayesinde kooperatif ve birlikler ortaklarına teslim ettikleri mahsullerine karşılık tesbit edilen barem fiatının % 80 i oranında ödeme yapmaları mümkün olmaktadır. Bu miktar genel olarak yeterlidir. Böyle kredilerin satın alma devresinin başlamasında kooperatifler emrinde bulundurulmasıyla kendini gösteren aksaklıklar kısmen önlenmiş olur. Kredilerin zamanında açılmaması sızlanmalara meydan vermektedir.

Ziraat Bankasının, kooperatiflerin ihtiyaçlarını etüd ederek yeter miktarda plâsman ayırması isabetli olur.

Ziraat Bankasının kooperatiflere uzun süreklî yatırım kredileri açması zarureti bazı hallerde kendini göstermektedir. Bankanın bu yöndeki faaliyeti arzu edilir.

Ziraat Bankası Tarım Satış Kooperatifleri ve birliklerine verdiği krediler için yüzde 10,5 faiz uygulamaktadır. Bu miktar ticarî kredilere uygulanan faiz haddidir ve kooperatifler için yüksektir. Banka bu kredilerin karşılığını reeskontla Merkez Bankasından sağlamakta ve Merkez Bankası ticarî kredi reeskont haddini uygulamaktadır.

Tarımda ürünlerin satışı ve kıymetlendirilmesi tarımın bağı ve tamamlayıcı kısmını teşkil eder. Esasen Ziraat Bankası Tarım Satış Kooperatifleri ve Birlikleri için geniş meblağ ayırmakta ve bunu Tarım Sektörü kredileri içinde mütalâa etmektedir. Bu bakımlardan uygulanan faiz haddinin Tarımsal Krediler oranının da olması gerekir.

Ziraat Bankası gayesine uygun hareket etmeyen, ortaklarına ve memleket ekonomisine faydalı olmayan Kooperatif ve Birliklere kredi vermede azami derecede hassas davranmalıdır.

Ziraat Bankası kredilerinin Kooperatif veya Birlik gaye ve çalışma sahasına uymayan veya girmeyen sahalarda yatırım olarak kullanılmasına meydan verilmemelidir.

Tarım Kredi Kooperatifleri 2836 Sayılı kanun hükümlerine göre kurulur ve faaliyet gösterir.

Tarım Kredi Kooperatiflerinin idaresi ve himayesi Ziraat Bankasına aittir.

Kurulan Tarım Kredi Kooperatiflerinin sermayesi yetersiz olduğundan geniş ölçüde Ziraat Bankası kredilerinden faydalanırlar. Bu kooperatiflerin müdür ve memurları Ziraat Bankası tarafından tayin edildiği gibi kontrol ve murakabesi de Ziraat Bankasına aittir.

Tarım Kredi Kooperatifleri bankanın kısa vadeli kredi veren organları durumundadır.

Bankanın Tarım Kredi Kooperatifleri üzerindeki etki ve yetkileri kooperatifçilik prensiplerini zedeleyici mahiyet arz etmektedir.

Memleketimizde kooperatifçilik kültürünün yayılmamış bulunması sebebiyle kooperatiflerin kurulması, tutunması ve işleminde mali ve idari koruyucu tedbirlere ihtiyaç vardır. Banka gibi de olsa dış teşekküller tarafından yönetilmesi kooperatif hüviyetini dahi zedeler. Bu sebeple ortakları arasında kooperatifçilik ruhu ortaya çıkmış ve prensipleri benimsenmiş kooperatiflere kademeli muhtariyet verilmesi ve böylece gerçek hüviyetleri içinde çalışmalarını sağlayan mevzuatın düzenlenmesi faydalı olur.

V — TEŞKİLÂTI

Halen meri olan T.C. Ziraat Bankası kanununun 8 nci maddesinde, ziraat kredinin güttüğü gaye ve tatbikatında göz önünde tutulacak esaslar belirlenmiş ve zirai istihsale faydalı olmayan ve üretimi artırmağa yarayan herhangi bir kredi isteğinin kabul edilmeyeceği derpiş edilmiştir.

Bugüne kadar yapılan tatbikatta gerek Bankaca ve gerekse Tarım Kredi Kooperatifleri tarafından verilen kredilerin ihtiyacı karşılayacak ve istihsalı artırıcı mahiyette dağıtılmadığı gibi ayrıca yerine sarf edilip edilmediğininde kontrol edilmemesi yüzünden Türk çiftçisine arzu edilen derecede faydalı olamamıştır.

Halen görülen birtakım aksaklıkların yegane sebebini işte bu teknik kontrol sistemi eksikliğine bağlamak icap etmektedir.

Teknik Teşkilâtın kurularak etkili olabilmesi bu güne kadar çeşitli yollarla bankaya duyurulmuşsa da (1961 yılı yüksek mürakebe raporları dahil) nedense bu istekler aksine iyi sonuçlar vermemiş ve ancak sembolik denecek şekilde mevcudu 13 sayısını geçmeyen teknik elemanı kadrosuna almak zorunda kalınmıştır. Bu tarihten sonra ayrılan elemanların yerine dahi teknik eleman alınmamıştır. Bankada mevcut personel sayısı 1961 yılı için; 9655 memur ve mütaahdem olup bunların 431 i barem içi, 28 i ihtisas, 6832 si barem dışı, 18 yevmiyeli, 2346 sı da müstahdemdir. 1961 sonunda yüksek tahsilli memur nisbeti yüzde 5.2 dir.

Memleket ölçüsünde oldukça geniş ajans ve şube teşkilâtına sahip böyle bir müessesenin mevcut personeli içinde düşük bir yüzde hesabıyla teknik elamana yer vermesi zirai kredi tatbikatında ki kontrol sisteminin ele alınmadığına bir misal teşkil eder.

Halihazır Bankanın Merkez ve taşra teşkilâtında ziraat nosyonuna sahip teknik eleman gayet az olmakla beraber, bu mevcut elemanlardan istifade seklide radikal bir statükoya bağlanmamıştır.

Netice olarak, Bankada tamamen zirai konularla iştilal edecek zirai krediler kontrol teşkilâtı kurulmalı ve teşkilâta yeter miktarda zirai kültürü bulunan teknik elemanlar alınmak suretiyle bu önemli problem halledilmelidir.

VI — MEVZUATI

A. *Hali hazır durum:*

T. C. Ziraat Bankasının halen tâbi olduğu mevzuat 3202 Sayılı, 12.6.1937 de yürürlüğe giren T. C. Ziraat Bankası kanunu ve bu kanun hükümlerine göre bankanın işleyişini düzenleyen 6.4.1945 tarih 3/2425 Sayılı T. C. Ziraat Bankası Tüzüğü ile, 3202 Sayılı kanuna yapılan ek kanunlar ve ek tüzük olmakla beraber, bankanın çalışma alanına giren işlerle uğraşan diğer teşekküllerin kanunlarında da Ziraat Bankasını ilgilendiren taraflar mevcuttur. Bu itibarla, Ziraat Bankasının görev ve yetkilerini tayin eden mevzuatdan bahsederken banka faaliyetlerine etkisi olan diğer kanunları da göz önünde bulundurmamak gerekmektedir.

Buna göre, T. C. Ziraat Bankası ile doğrudan doğruya ve dolayısıyla ilgili olan kanunları şöylece toplayabiliriz.

a — Ziraat Bankasını doğrudan doğruya ilgilendiren kanunlar:

- 1 — 3202 Sayılı Bankanın kuruluş, görev ve yetkilerini gösteren ana kanun,
- 2 — T. C. Ziraat Bankası kanununa ek 6118 Sayılı kanun,
- 3 — T. C. Ziraat Bankası kanununa ek 7052 Sayılı kanun,
- 4 — 5389 Sayılı kanun,
- 5 — Bankanın alacakları ile ilgili 2814 ve 4094 Sayılı kanunlar,
- 6 — 3/2425 Sayı ve 6.4.1945 tarihli T. C. Ziraat Bankası tüzüğü bu tüzüğe ek 4/2136 Sayı ve 18.1.1945 tarihli tüzük.

Bunlar bankanın uyacağı hükümleri doğrudan doğruya tâyin eden mevzuatdır.

Bunlardan başka, zaman zaman çıkarılan Bakanlar Kurulu kararları da bankanın uygulamasını etkilemektedir.

b — Bankanın faaliyetleri ile dolaylı olarak ilgili kanunlar:

1 — İktisadî Devlet Teşekkülleri hakkında 3460, buna ek 6212 Sayılı kanun, 3533 Sayılı kanun, 3460 Sayılı kanunun tatbikini gösteren 2/20187 Sayılı ve 29/6/1943 tarihli nizamname, 2/17388 Sayılı, 23/2/1942 tarihli nizamname.

2 — Bankalar kanunu, (2999 Sayılı) bu kanunla ilgili 4196 ve 6112 Sayılı kanunlar, 1711 Sayılı Tasarruf Sandıkları hakkında kanun, 2/18398, Sayılı 27/7/1942 tarihli Tasarruf Sandıkları Nizamnamesi, 2279 Sayılı

Ödünç Para Verme İşleri kanunu, bu kanunla ilgili 4/8175 Sayılı 9/11/1956 Sayılı Kararname, 1447 Sayılı Menkul Kıymetler ve Kambiyo Borsaları Kanunu, 1567 Sayılı Türk Parasının Kıymetini Koruma hakkındaki kanun ve buna ilişkin, 2100, 2686, 3070, 3336, 3974, 4328, 4512, 5014, 5540, 6060 ve 6258 Sayılı kanunlar.

3 — Bankanın, Tarım Kredileri hakkındaki faaliyetlerini düzenleyen kanunlar.

2834 Sayılı Tarım Satış Kooperatifleri ve Birlikleri hakkında kanun, 2836 sayılı Tarım Kredi Kooperatifleri Kanunu.

4 — Bankaya yüklenen munzam vazife ve mükellefiyetleri tâyin eden kanunlar.

1682 Sayılı Ziraat Bankasınca Tedarik Olunacak Tohumlukların Satış Zararlarının Ödenmesi hakkında kanun, 3242 Sayılı, Göçmenlere, Nakledilenlere ve Muhtaç Çiftçilere Tohumluk ve Yemeklik Dağıtılması hakkında kanun, bu kanun ile 3938 sayılı kanun, 5254 Sayılı Muhtaç Çiftçilere Ödünç Tohumluk Verilmesi hakkındaki kanun, Bu kanuna ek 5807 Sayılı kanun, Bu kanunları tadil eden 6182 Sayılı kanun, 4753 Sayılı Çiftçiyi Topraklandırma kanunu, bu kanunun tatbikine dair 4/8751 Sayılı 22/3/1957 tarihli nizamname. 6831 Sayılı Orman Kanunu, 3788 Sayılı Çay kanunu, bu kanuna ek 6133 Sayılı kanun ve 7457 Sayılı kanunlardır. Bu kanunlar, bunlarla ilgili nizamnameler. Bakanlar Kurulu kararları, Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası ile Memur ve Müstahdemlerini Alâkalandıran Mevzuat isimli kitapta derlenmiş bulunmaktadır.

Mevzuat kısmı çalışmalarımızda bu son kitap esas olarak alınmıştır. Ancak çalışmalar, Ziraat Bankasının tarım sektörünü etkileyen çalışmalarında izlenen aksak tarafların ve yetersizliklerin mevzuat'a ilişkin taraflarını ortaya koymak için bankayı doğrudan doğruya ilgilendiren kanunlar, hasseten 3202 Sayılı T.C. Ziraat Bankası kanunu üzerinde durularak yapılmıştır. Ziraat Bankası faaliyetlerini kısmen içine alan diğer kanunların da gözden geçirilmesi icabederse de çalışmaların gayesi bakımından esas olarak bankanın sevk ve idaresi ile görev yetkilerini gösteren 3202 sayılı kanun ele alınmıştır.

Bu kanun, oniki fasıl ve iki ek kanundan müteşekkil olup, kanunun uygulama şekli 3/2425 Sayılı tüzük ve eki ile açıklanmış bulunmaktadır.

Mevzuatın banka fonksiyonlarını aksatan taraflarını ve bu aksaklıkları ortadan kaldırmak için yapılması gereken değişiklikleri veya banka-

nın daha faydalı olmasını sağlayacağına inanılan yeniliklerini madde sırasına göre arz etmek isteriz.

B — Mevzuatın tadili icabettiren tarafları ve tadil teklifleri.

Kanunun I. faslı dört maddeden müteşekkildir. Birinci madde, bankanın yapacağı işleri ve tüzel kişiliğini açık ve etraflı olarak ifade etmektedir. Maddenin Türk Çiftçilerinin Ziraî istihşallerine, Ziraî mahsullerin sürüm ve satışına, Ziraatın, ziraî sanayiın ve bunlarla ilgili her türlü teşebbüslerin Millî Ekonomi prensiplerine göre yürümesine ve ilerlemesine lüzumlu ve elverişli kredileri tanzim, tedvir ve tevzi etmek ve bu gayelerin elde edilmesi günden teşekkülleri kurmak, korumak ve bu hususlar için kurulmuş ve kurulacak teşekkül ve yapılmış ve yapılacak teşebbüslere lüzum halinde katılmak gibi gayesini belirten bu kısmı, ideal bir anlamı kapsamaktadır. Madde, yerinde olarak, bankanın; hayatiyeti ile ilgili diğer hernevi banka muamelelerinde bulunmasını da amirdir. Tatbikatta bu husus, idari müdahale ve istismara maruz kalınarak, bankanın kaynaklarını ziraî faaliyetlerin dışına lüzumunda fazla kaydırmaya sebebiyet vermiştir. Öte yandan, idarî mekanizmadaki tarım tekniği noksanlığı ve anlayış hatası da bankanın madde de açık olarak ifade edilen fonksiyonlarını lâyikiyle yerine getirememesine sebep olmaktadır. Banka esas olarak tarım kredilerinin kaynağını teşkil ettiğine göre, diğer işlerini tarım alanındaki görevlerini aksatmadan ve tarım kredisi plâsmanını zayıflatmadan yapmalıdır.

Kanunun 3. maddesi; Ziraî kredi politikasının hareket noktasını tâyin ederek, kredi tevziine esas teşkil edecek işletmeyi küçük çiftçi işletmesi şeklinde karakterize etmek istemiştir. Fakat, küçük çiftçi tarifinde açıklık ve kesinlik sağlanamamış, bilhassa a, b ve c bendlerindeki açıklamalarla küçük çiftçi anlamı yok edilmiştir. Bunun sonucu olarak da kredi istikrazlarının faydalı alanlara ayrılması mümkün olamamıştır. Bugün ziraî kredi politikasında produktivite esası üzerinde durulması gerektiğinden, kredi açılmasında küçük çiftçi yerine ekonomik küçük işletmeler ve üretken teşebbüsler esas alınmalıdır.

Dördüncü madde, Ziraî kredi dağıtımında öncelik çiftçilerin ihtiyaçlarının karşılanacağını âmirdir. Keza, küçük çiftçinin ekonomik tarifi yapılmadığından bankanın kredi kaynaklarının israfına sebep olmuştur. Zamanımızın ekonomik ve teknik gelişmeleri göz önünde tutularak, kredi tevzi ve çiftçi teşkilâtlandırılması işleri daha geniş anlamda ele alınmalıdır. Ziraî kredi dağıtımında esas, üretimin arttırılmasına, pazarlama de-

ğerlendirilmesine, işletmenin faaliyetinin temin ve geliştirilmesine hizmet edecek teşebbüslerin finansman ihtiyaçlarının karşılanması olmalıdır. Bu gayeye ilişkin teşebbüsler projelendirilmeli, krediler bu projelere veya Ziraat Bankası ve Tarım Bakanlığının ilgili birimlerinin raporlarına dayanılarak işin durumuna göre defaten veya periyodik olarak; aynı veya nakit şeklinde verilmelidir. Kredi dağıtımında plâsmanın verimli sahalarına istikrazını sağlamak için, Tarım Bakanlığı, Çiftçiyi teşkilâtlandırmalı ve teşkilâtlanan çiftçilere kredi verilmesinde öncelik tanınmalıdır.

Üç maddeden müteşekkil olan 2. fasılda, sermaye, ihtiyatlar ve karşılıklar yer almaktadır. Bu bölümde üzerinde durulması icabeden husus, bankanın sermaye miktarıdır. Zira, banka kredi ihtiyacını, karşılayamamakta, bu sebeple çiftçiye ihtiyacını karşılayamayacak kadar az istikrazda bulunmaktadır. Bu yüzden, çiftçi tüccara borçlanmakta ve mahsulünü ona alivire olarak düşük fiyatla satmak zorunda kalmaktadır. Bir taraftan da banka, plâsman ihtiyacını karşılamak için yüksek faizle para temini zorunda kalmakta, bu masrafları tarım kredilerinin faiz haddini yükselterek çiftçiye yüklemektedir. Çiftçi bu durumdan müşteki olduğu gibi, hakiki ihtiyacın çok altında yapılan istikrazlar prodüktif olamamakta ve çiftçiye tediye güçlükleri getirmektedir. Bu durum bankanın sermayesinin artırılması ihtiyacını göstermektedir.

III. Fasıllık, Dokuz madde olup, banka faaliyetlerinde Tarım sektörü ile doğrudan doğruya ilgili olan hususları ihtiva etmektedir. Madde 8, tarım kredisinin götüğü gaye ve tatbikatında göz önünde tutulacak hususları belirtmektedir. Tatbikatta görülen yetersizlik ve aksaklığı kanunun noksanlığından ziyade uygulamadaki hatalara bağlamak gerekmektedir. Meselâ, madde, tarımsal üretimi gütmeyen herhangi bir kredi isteğinin kabul edilmeyeceğini amir olduğu halde, bu hükmü yerine getirecek tedbirler alınmadığı için tatbikatta zaman zaman kredi kaynakları tarım sektörü dışına kaydırılmıştır. Aynı şekilde maddenin son paragrafında kredilerin ihtiyacı karşılayacak miktarda ve istihsali artırıcı mahiyette olması, borçlanan çiftçinin ödeme gücünü aşmaması ve verilen kredilerin yerinde sarfedilip edilmediğinin aranması esası belirtilmiş ise de, bu hususları gerçekleştirici tedbirlerin alınmaması yüzünden tatbikatta bu esaslara riayet edilmediği, halen müşahade edilen aksaklıklardan anlaşılmaktadır. Bir nevi kontrollü kredi tatbikatı demek olan bu hususların gerçekleştirilmesi için, Bankanın bu sistemi yürütecek teknik teşkilâtını kurup geliştirmesi icabederdi. Banka, teknik teşkilâtını geliştirmeyi ihmal etmekle bu maddeyi işlemez halde bırakmıştır.

Bu hususta üzerinde durulması gereken bir nokta da, tarım kredilerinin üretim ve pazarlama yönünden teknik icaplara göre tatbikidir. Bankanın bağlı bulunduğu Ticaret Bakanlığının, tarım ürünlerinin üretim tekniği, biyolojik özellikleri ve bu ürünlerin pazarlanması ile ilgili teknik zorunluğu ve gelişmeleri takip edemediği bir gerçektir. Bu sebepten ileri gelen aksaklıkların yegâne hal çaresi olarak, bankanın tarım sektörünü etkileyen faaliyetlerinde, Tarım Bakanlığı mütalâası ve direktifleri ile hareketinin temini gösterilebilir.

Madde 14 de, Tarım Satış Kooperatifleri ile, birliklerinin banka ve kredi işleri Ticaret Bakanlığının direktiflerine uygun olarak Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankasınca yapılır denilmekte, kredi müessesesinin işleyişinde insiyatifi Ticaret Bakanlığının eline bırakmış olmaktadır. Keza Tarım Satış Kooperatifleri ve birliklerinin sevk ve idaresine de müdahale eden Ticaret Bakanlığı bu suretle tarım sektörünün gelişmesinde can damarını teşkil eden kredi kaynaklarını yönetme görevini de üzerine çekmiş bulunmaktadır. Fakat daha önce işaret edilen teknik icapların yerine getirilmemesi yalnız kredi tatbikatında değil, kooperatiflerin işleyiş ve gelişmesinde de özlenen sonucu sağlayamamaya sebep olmuştur. Bu sebeple, Tarım Satış Kooperatifleri ve birlikleri kronik bir kredi sıkıntısı içinde bulunmaktadır. Çünkü bu müesseseler zararlı çalışmakta, fonksiyonlarını kooperatifçilik anlamı içine getirememekte ve kooperatifçiliği geliştirememektedirler. Kooperatifçiliğin inkişafı için batı anlamında bağımsız yapıda kooperatif ve birliklerin teşkiline ve mevcutları da bu hale getirmeğe lüzum görülmektedir. Tarım kredilerinin işleyişinde de bankanın Ticaret Bakanlığının değil Tarım Bakanlığından direktif alması tarım sektörü ile ilgisi olmayan bir mercie nazaran daha olumlu sonuçlar sağlayacaktır. Kalkınma plânımızın, tarım sektöründe gösterdiği hedefe ulaşmasının başka türlü mümkün olacağı düşünülemezdir.

Fasıl IV. de yer alan dört maddede, tarım kredisi ile ilgili diğer muameleler bakımından bankanın vazifeleri belirtilmiştir. Ziraat Sanayii ve arazi ıslâhı işlerini içine alan bu faaliyetlerin, ancak Ticaret Bakanlığının tasvibi ile yapılabileceğinin ifade edilmesi, bu husustaki gelişmelerin aksamasına tabii bir sebep teşkil etmektedir. Bu hususta da söz sahibi mercinin Tarım Bakanlığı olması icabettiğini söylemek yerinde olur.

Bankanın mevzuatı gözden geçirilirken üzerinde önemle durulması icabeden bir hususda, bankanın mekanizmasını teşkil eden, idarî bünye ve teşkilâttır. Ancak bu hususa geçmeden, bankanın idare ve murakabesi altında bulunan teşekküllere de kısaca göz atmak lüzumlu görülmektedir.

Fasıl VI. İki madde ile bankanın murakabesine tâbi teşekkülleri belirtmektedir. Bunlardan birisi: 24 deki 2834 ve 2836 numaralı kanunlara göre kurulmuş ve kurulacak Tarım Kredi ve Tarım Satış Kooperatifleri ile, Birliklerinin Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası tarafından kontrol ve murakabe edilmesine dairdir. Kooperatiflerin kredi kaynağı olan bankanın, yüklendiği mali sorumluluğa karşılık kredileri kontrol ve murakabe tabii hakkıdır. Ancak, bu murakabelerin sonucu Ticaret Bakanlığına bildirilmekle neticesiz kalmaktadır. Bu kontrollerin daha tesirli ve verimli olması sağlanmalıdır.

Diğeri de, İstanbul Emniyet Sandığı'nın, T. C. Ziraat Bankası tarafından murakabesine dairdir. Esasında bu teşekkülün Ziraat Bankası ile ilgisi görülememektedir.

Bankanın idari bünyesi ve teşkilâtı Fasıl VII de on madde halinde tâyin edilmektedir. Madde 26 Bankanın yetkili uzuvlarını göstermektedir. Bankanın mekanizmasını teşkil eden bu uzuvlar:

- 1 — (Umumî Heyet) Genel Kurul.
- 2 — Krediler Yüksek Nazım Heyeti.
- 3 — Murakıplar.
- 4 — İdare Meclisi.
- 5 — İdare Komitesi.
- 6 — Umum Müdürlükten İbaredir.

Madde 27. Banka Genel Kurulunun, Büyük Millet Meclisinin, Bütçe, Maliye, Ticaret, Ziraat ve Divanı Muhasebat encümenlerinin mevcut azası ile Başbakanlıktan her sene gösterilecek beş üyeden meydana geldiğini ifade etmektedir.

Bankanın en yüksek teknik ve murakabe mercii olarak, bilânçoğu tetkik ve tasdik ve bankanın Umumî faaliyetinin bu kanunla banka nizamnamesi hükümlerine ve bankanın teşekkül maksatlarına uygun olarak cereyanını murakabe durumunda olan Genel Kurulun yetki ve sorumluluğu her ekonomik ve sosyal faaliyetin yer aldığı teşekkülde bu genel anlam içinde tarif edilir. Görevlerini idare heyetini ibra veya red suretiyle yerine getiren Genel Kurullar tetkik ve murakabe ettiği teşekkülün Genel Kurulu, yani onu meydana getirenlerin tümü veya bu toplumun kanunla tâyin edilen bir nisbetle temsilcileridir. T. C. Ziraat Bankası Genel Kurul teşkilinde bu alışkanlığın dışında kalınmış, bu sebeptendir ki, banka tetkik ve murakame mercii bakımından yeterli ellere verilmemiştir. Bunun sonucu olarak, banka zaman zaman fonksiyonları dışında faaliyetlere sevk edil-

diğinden tarım sektörü ile ilgili vazifelerini yerine getirmekte güçlük çeker hale gelmiştir.

Bankanın ileride aynı hatalı yola saptırılmaması, bankanın varlığını temsil eden devamlı ve belirli bir Genel Kurul tarafından tetkik ve murakabesiyle mümkün olacağından, Genel Kurul'un teşkilinde siyasi kanatlara tâbi sorumsuz ve geçici topluluk yaratılması yerine, Bankanın hükmi şahsiyetini temsil edecek kimselerden ve lüzumlu görülüyorsa Büyük Millet Meclisi Bütçe, Maliye, İktisat, Ziraat ve Divanı Muhasebat encümenlerinden seçilecek temsilcilerle Başbakanlıktan gönderilecek üyelerden müteşekkil bir topluluk yaratılmasının daha normal ve etkili olacağı düşünülmektedir. Bu takdirde Genel Kurulun bünyesinde bir daimi banka gerçek tüzel kişileri, bir de geçici üyeler yer almış olacaktır. Birinci unsur süreklilik ve daimilik sorumluluk duygusu ile tetkik ve denetleme görevini bilhakkın yerine getirilmesinde esas rolü oynayacaktır. Diğerleri ise devlet namına murakabenin temsilcileri olacaklardır.

Bu duruma göre Banka Genel Kurulu'nun teşkili için şöyle bir tertip teklif edilebilir.

- 1 — Banka Merkez Şube Müdürleri.
- 2 — Bankanın illerde bulunan merkez şubelerinin müdürleri veya müdür muavinleri.
- 3 — Banka iştirâklarının olduğu müesseselerin sermaye nisbetinde tâyin edilecek temsilcileri.
- 4 — Banka sermayesinde hissesi olan müesseselerin sermayeleri nisbetinde temsilcileri.
- 5 — T. C. Merkez Bankası Temsilcileri.
- 6 — Büyük Millet Meclisi; Bütçe, Maliye, Ticaret Ziraat ve Sayıştay komisyonlarından seçilecek 3 er üye.
- 7 — Başbakanlıktan her sene gösterilecek 1 üye.
- 8 — Tarım Kredi ve Tarım Satış Kooperatiflerini temsilen 1 er üye.
- 9 — Ziraat Odalarından gösterilecek 2 üye.
- 10 — Özel fon kredi hesapları olan Bakanlıkların birer temsilcilerinden meydana gelmiştir.

Madde 28 Krediler Yüksek Nâzım Heyetinin banka idare mekanizmasındaki yerini ve fonksiyonlarını tâyin etmektedir.

“Bankanın Umumî faaliyet ve plâsman programının ana hatlarının tesbiti, kredilerin istihsal mevzuları bakımından millî ekonomi icaplarına ve bu kanunun 4. maddesinin hükmüne uygun olarak çiftçi topluluklarının ihtiyaçlarına göre dağıtım oranı, şekil ve tarzlarının tâyini ve bu konuda Ticaret ve Tarım Bakanlıklarıyla banka idare meclisi tarafından vâki olacak talep ve müracaatların tetkiki ve umumiyetle Tarım Kredilerinin memleketin yüksek icaplarına göre rasyonel bir şekilde tanzimi” şeklinde tâyin edilen bu görevi ile Ticaret Bakanının başkanlığı altında teşekkül eden krediler Yüksek Nâzım Heyeti, bankanın yetkili organları arasında sayılmakta ve bilhassa kredi işleyişinde mühim bir yer işgal etmektedir. Tatbikatta ise bu organ kanunun kendine verdiği yetkileri kullanamayan sun’î bir organ olmaktan ileri gidememiştir. Heyetin vazifeleri arasında sayılan işlerin böyle geçici bir heyet ile yerine getirilmesine imkân görülmediği cihetle bu işleri yapmak üzere daimi hüviyetli bir krediler icra komitesi teşkili faydalı bulunmaktadır. Bu komite, Banka Yönetim Kurulu Başkanının başkanlığında, Ticaret, Ziraat, Maliye Bakanlıkları temsilcileri, Banka İdare Meclisi üyeleri, Genel Müdür ve muavinleri ile krediler Şube Müdürü ve Ziraat Odaları temsilcilerinden meydana gelmelidir. En az ayda bir ke-re toplanacak olan bu komite, kredi düzenleme ve dağıtımını ile ilgili uygulamayı gözden geçirip kredi işleyişini tanzim edici kararları ve tedbirleri almalıdır.

Madde 30’da bildirilen İdare Meclisi, teşekkül itibarile İdare Meclisi niteliğinde görülememektedir. Toplama bir kadro ile meydana getirilen bir İdare Meclisinin Ziraat Bankası gibi, memleketin ekonomik gelişmesinde ve Sosyal yapısında mühim rolü olan bir teşekkülün vazifelerini yerine getirmede etkili olabileceği beklenilemez. Yönetim Kurulu da, Genel Kurul gibi geçici ve toplama bir formasyondan kurtarılarak bankanın gerçek mesullerinden teşkil edilmesi arzu edilir. Bu da ancak Yönetim Kurulunun Genel Kurul tarafından ve Yönetim Kurulu Başkanının da Yönetim Kurulu tarafından seçilerek gerçek demokratik bir sistemde teşkili ile mümkün görülmektedir. Bundan başka Yönetim Kurulunda görev alacak üyelerin iktisadî, Malî ve Hukukî tecrübelerine ilâveten ziraî bilgi ve tecrübesi olanları da seçmeye imkân verecek prensiplerden hareket ederek teşkili göz önünde tutulmalıdır. Banka ancak bu suretle tecrübeli ve bilgili bir Yönetim Kuruluna kavuşmuş olabilir ve ancak böyle bir Yönetim Kurulu kanunda tâyin edilen vazifelerini hakkiyle yerine getirebilir.

Madde 33 ve 34 Umum Müdürlük, dolayısıyla, bankanın icra organını ve görevlerini tâyin etmektedir.

Bu hususun tetkikinden bankanın idarî mekanizmasındaki teknik noksanlık anlaşılmaktadır. T. C. Ziraat Bankası, Fonksiyonları bakımından tarım sektörü hizmetinde olmasına rağmen, idarî mekanizmada teknik hususların tedviri ile ilgili tedbirler yeter derecede alınmadığından, banka faaliyetlerinde, mevcut kanun ve nizamnamelerinde yer alan açık hükümlere rağmen, teknik kadro noksanlığından ileri gelen aksaklıklar önlenememektedir.

T.C. Ziraat Bankası, faaliyetlerini sadece banka muamelelerine hasreden bir teşekkül olmadığı cihetle, millî gelirimizde %45 gibi büyük bir hisse işgal eden tarımsal faaliyetlerimizin ve nüfusumuzda %80 ne yakın bir nisbetde çiftçi bulunması sebebi ile de toplum hayatımızın geliştirilmesinde, büyük rol oynaması icabeden bir finansman kaynağı olarak kabul edilmesi gerekir.

Bankanın kendisinden beklenen bu hizmetleri yerine getirmesi için, genel bankacılık hizmetleri yanında kuvvetli bir teknik kadro ve teşkilâtla, tarım alanındaki fonksiyonlarını yerine getirebilecek ve tarımsal alandaki; teknik ekonomik ve sosyal gelişmeleri takip edebilecek hale gelmesi de icabettir. Bu bakımdan bankanın umum müdürlük kadrosundan itibaren teknik sahada takviyesine şiddetle lüzum hissedilmektedir. Bu itibarla umum müdürlük kadrosuna, bankanın teknik servisinde çalışan, yüksek dereceli ziraat tahsili yapmış ve ekonomik nosyonu olan bir Umum Müdür Muavininin daha ilâvesi lüzumlu görülmektedir.

Bilânço tasdiki, kâr ve zararın tevzii hususlarını tâyin eden madde 36 ya göre bilânçonun tasdiki dolayısıyla İdare Meclisi ve Murakıpların ibrası normal olarak, bilânçonun taallük ettiği seneye nazaran 8 ay geciktirilmiş olmaktadır. Bu gecikmeyi önleyici tedbirlerin alınması icabettiği kanaatinde bulunmaktayız.

Fasıl IX. oniki madde halinde hukukî hükümler başlığı altında bankanın tarım kredi işlerinden ileri gelen alacaklarında tatbik edeceği muameleleri ve borçların tahsil yollarını, değişik hal ve durumlara göre tâyin etmektedir. Banka Kredi kaynaklarını, relatif bir şekilde azami fayda sağlayacak yolda kullanmak zorunda olarak, alacaklarının tahsilini kolaylaştıracak ve teminat altına alacak kanunî tedbirleri almakta haklıdır. Tatbikatta, idarî ve politik tesirlerin banka alacaklarının konsolide edilmesine mani olduğu görülmekte ve bu yüzden plâsman sıkıntısı çekildiği anlaşılmaktadır. Kontrollü kredi sisteminin bu gibi aksaklıkları büyük ölçüde önleyeceği umulmaktadır. Kredi tatbikatında başarı, alacakların vade sonlarında tahsili ve kredilerin yerine sarfının teminine bağlı olduğundan,

kredi açılışında teminat arandığı kadar da tahsilâtın garanti edilmesi üzerinde durulmalıdır. Bu bakımdan toplu ve tapulu işletmelerin az olduğu memleketimizde kredi istikrazında tapu karşılığı ipotek muamelelerinin güçlüklerini kabul ederek, kredilerin teşebbüse açılması imkânlarının araştırılması temenni edilir. Bu kısımda üzerinde durulmağa değer bir hususda borçların tecilidir. Tecil muameleleri gerçek teknik zaruretlere münhasır kılınmalıdır. Tecillerin politik mülâhazalarla tatbiki bankanın plâsman gücünü ciddi suretde sarsmaktadır. Bu itibarla tecillerin çiftçinin ödeme gücünü yok eden haller dışında tatbikine banka zorlanmamalıdır. Kontrollü kredi tatbikatının bankaya bu bakımdan da büyük faydalar sağlayacağı tabiidir.

3202 sayılı kanuna ek 6118 sayılı kanun, su ürünlerini de tarım ürünleri şumulüne alarak, su ürünleri müstahsillerinin de, çiftçinin tarım kredilerinde haiz oldukları şartlarda Ziraat Bankası kredilerinden istifade etmesini sağlamıştır.

Balıkçılığımızın muhtaç olduğu kredinin kolaylıkla temini ve balıkçılığımızın geliştirilmesi gayesini güden bu tedbirin sonuçlarının izlenmesi ve gerekli ıslâhatın yapılması için balıkçılık kredilerin ayrı bir fonda işletilmesinin daha doğru olacağı kanaatında bulunmaktayız.

Buraya kadar Ziraat Bankasının görev ve sorumluluklariyle sevk ve idaresini tâyin eden 3202 sayılı kanun gözden geçirilmiş ve bankanın tarım sektörüyle ilgili fonksiyonlarını yerine getirmesinde kolaylık sağlayacağına kani olduğumuz görüş ve tekliflerimiz bildirilmiş bulunmaktadır. Bankanın faaliyetleri ile doğrudan doğruya veya dolaylı olarak ilgisi olan diğer kanunların üzerinde durulmuştur. Kalkınma plânımızda ön görülen plân hedeflerine ulaşmada kullanılacak olan en tesirli araç kredi olduğundan, kredi mekanizmasının düzenlenmesi ise tarımsal gelişmenin süratle sağlanacağına inanarak, çalışmalarımızı daha ziyade bu noktaya toplamış bulunuyoruz.

Üretimin arttırılması, plânlanması, kalitenin ıslâhı, ürünlerin muhafaza ve satışı birbirine bağlı işler olup, hepsinin düğümlendiği nokta iyi işleyen bir kredi mekanizması ve kâfi derecede plâsman kaynağıdır. Üretimden sorumlu kabul edilen tarım sektörü, üretimin değerlendirilmesi sorumluluğunun dışında kalmaz. Bir biri içinde olan meselelerin halli aralarında ahenk kurmakla mümkündür. Bu ahengin kurulmasında ağırlık noktasını teşkil eden kredi mekanizmasının işleyişinde ise tarım sektörünün rolü ve hissesi ihmal edilecek derecede ufak kalmaktadır. Bunun sebebi, mevcut kanunlardan başka bir noktaya bağlamaya imkân görüle-

memektedir. 1937 tarihini taşıyan 3202 sayılı kanun, tarım sektöründe yer alan değişikliğe ayak uyduramamış, kredi mekanizması sektör dışı organların inisiyatifine terk edildiğinden beklenen fayda sağlanamamıştır. Bu gün yapılacak iş, bu hatanın telâfisi ile, Tarım Bakanlığı ve T. C. Ziraat Bankasını, Tarım kredilerin tatbikatında müsterek sorumluluğa tâbi tutacak statünün hazırlanmasıdır. Tarım sektöründeki gelişmenin iyi bir kredi sistemine bağlı olduğu inkâr götürmez bir gerçek olduğuna göre, yeterli kredi kaynağı ve bunun tatbikat sorumluluğunu taşımayan Tarım Bakanlığının, tarımsal kalkınma alanındaki faaliyetleri bekleneni sağlamaz. Uzun seneler beklemeye tahammülü olmayan memleketimizin ekonomik ve Sosyal gelişme sahasında, büyük hissesi olan tarım sektörüne düşen işleri yaparak, plân devresi içinde özlenen kalkınmayı idrak etmesi için, Tarım Bakanlığına, tarım kredileri uygulanmasında hakiki yerini ve hakkını vermenin icabettiğini bildirmeyi memleket borcu biliriz.

VII — NETİCE

Memleketimizde tarımın özlenen seviyesine ulaşmasında bu sektöre yeteri miktarda yatırım yapılmaması birinci derecede rol oynamaktadır. Çiftçi imkân ve tasarruflarının kullanılması ise çok uzun vadeli. Bu bakımdan Ziraat Bankası kanalı ile verilmekte olan ziraî kredilerin müsmir ve müessir olması ayrı bir önem taşımaktadır.

Ziraî kredilerin ziraî kalkınmadaki yeri ve rolünü şu ana grupta toplamak mümkündür.

- 1 — Tarım politikasının gerçekleşmesi
- 2 — Üretimi artırma,
- 3 — Modern usul ve tekniğin benimsenmesi,
- 4 — Ziraî işletmelerin bünyelerinin sağlamlştırılması,

Ziraat Bankasının tatbik edegelmekte olduğu prensip ve usuller yukarıda zikredilen gayelerin tahakkukuna tam olarak hizmet edememiştir.

Her ne kadar Ziraat Bankasının kaynakları ziraî kredi ihtiyacını karşılamaktan uzaksa da, mevcûd kaynakların en iyi şekilde kullanıldığını iddia etmekte mümkün değildir.

Ziraî kredilerin yukarıda kaydedilen gayelere hizmet edebilmesi için takip edilmesi gereken usuller ve alınması gereken tedbirler aşağıda izah edilmiştir.

1 — Politikaya Uygunluk :

Kredi, Tarım Bakanlığının politikasına uygun olarak verilmelidir. Mahsul çeşitleri için ayrılacak miktarda bu husus göz önünde tutulmalıdır. Böylece plân hedeflerinin gerçekleşmesi ve müşterek pazar politikasına uyulması sağlanmış olur.

Hayvancılık ve Ziraat Sanatları için ayrılan miktarın azlığı böyle bir politikaya uygun hareket edilmediğini ifade eder.

2 — Plâsman tevzii:

Bankanın şube ve ajanslarına plâsman tevziinde muayyen esaslara göre tesbit olunan hakiki ihtiyaç göz önünde tutulmalı; bunun dışında hiçbir görüş ve tesirin rolü bulunmamalıdır. Bu zamana kadar yapılagelmekte olan plâsman tevziinde belirli kıstasların hâkim olduğunu görememekteyiz.

3 — *Kredi ihtiyacının tesbiti:*

Çiftçilerin kredi ihtiyacı, teminat gösterilmesi karşısında banka idareleri tarafından değil, teknik elemanların raporlarına göre tâyin edilmiştir.

Bu usulün tatbika başlaması ile şube ve ajanslara tanınmış bulunan limitin artırılması isabetli olur. Böylece merkezîyetçilik sistemi hafifletilecek, zaman ve personelden tasarruf yapılacaktır. Meselâ hububat ziraatı için bir çiftçinin istediği kredi 5000,— liranın üstünde ise bu talep Genel Müdürlüğe intikal ettirilmektedir. Kredi ihtiyacı teknik elemanın raporuna istinat ettiği takdirde bu limitler bir misli artırılabilir.

4 — *Teminatta proje:*

Birçok çiftçiler yeteri kadar teminat gösteremediğinden lüzumlu krediyi alamamaktadır. Projeye istinaden istenilen krediler için projenin tatbik edilmesiyle arazi değerinde vukubulacak yükselme ve gelir artışı göz önünde tutulabilmelidir. Bunun için banka mevzuatında değişikliğe ihtiyaç vardır.

5 — *Toprak Değer Baremi:*

Toprak değer baremi konusunda iki hususla karşılaşırız.

a — *Değer baremlerinin uzun seneler yenilenmemesi:*

Ekonomik bir gelişme içinde bulunan memleketimizde arazi kıymetlerinin de değişikliğe uğradığı bir vakiadır. Yolların açılması, sulama ve kurutma tesislerinin yapılması, entansif ziraat usullerinin tatbikiyle verimin yükselmesi, nüfusun artması, umumî fiatlardaki artışlar ve diğer tesirlerle arazi fiatı da değişmekte ve yükselmektedir. Bu değişmeler banka tarafından takip edilmemekte, eskiden tesbit edilmiş bulunan değerler esas alınmaktadır. Bununla ilgili olarak krediye ihtiyacı bulunan birçok çiftçiler kâfi miktarda kredi alamamaktadır. Değer baremlerinin hakiki değeri verecek şekilde beş yıllık devrelerle yeniden tesbiti mevzuatta yer almasına rağmen bu husus bankaca ihmal edilmektedir.

b — *Tesbit Esasları:* Arazi değerlerinin ilmi ve teknik esaslara göre tesbiti zamanı gelmiştir. Bugün tatbik edilmekte olan usuller ihtiyaca cevap veremez. Bu sebeple toprak değer bareminin Tarım Bakanlığı teşkilâtı tarafından tesbitinde zaruret vardır. Böylece hakiki değer daha iyi ortaya çıkmış olur.

6 — Kredilerin kontrolü:

Kredi muayyen gaye için verildiğinden istenilen gayenin tahakkukuna sarfedilip edilmediğinin kontrolü gerekmektedir.

Herşeyden önce kredilerin istihlâk için kullanılmasının önüne geçmek lâzımdır. Aksi halde enflasyonu durdurmak mümkün olmaz. Memleketimizde bunun acı misalleri görülmüştür.

Proje sahasına verilen kredilerde kontrol daha kolay mümkün olmaktadır. Projenin tatbikiyle yapılan işler takip ve kontrol edilebilmektedir. Bu sebeple kredilerin mümkün olduğu nisbette projeye göre verilmesi yoluna gidilmelidir.

Bankanın şube ve ajanslarında vazife alacak teknik elemanların kredinin sarfını kontrol etmeleri faydalı olur.

7 — Taksitlendirme ve Tecil:

Prensip olarak taksitlendirme yoluna gidilmemelidir. Aksi halde banka kaynakları bağlı kalır. Banka beklenen fonksiyonunu yapamaz.

Teknik elemanların verecekleri rapora göre tecil yapılmasında zaruret vardır. Tecil edilen meblağı Maliyenin üzerine alarak bankaya yatırması lüzumludur. Böylece banka faaliyetleri normal yapabilir.

8 — Ziraat Bankası memurlarında ziraat nosyon ve bilgisinin bulunmaması:

Memleketimizde ziraî kredi vermek gayesiyle kurulan yegâne müessese olan Ziraat Bankası memurlarından hiç olmazsa kredi vermede karar ve söz sahibi bulunanlarda ziraatın mahiyet ve hususiyetleri hakkında bir miktar bilgiye sahip olması lüzumludur. Bu hususun Ziraat Bankası tarafından göz önünde tutularak ele alınmadığını acı fakat gerçek olarak ifade etmekte zaruret vardır.

Bunun sağlanması için :

a — Mevcut elemanlar için ziraî kurs ve seminerler tertibi.

b — Yeni alınacak elemanların özel bir ziraî kursa tabi tutulması gereklidir.

c — Tamamiyle teknik konularda kredi açan bu müessesenin gerek merkez teşkilâtında ve gerekse şube ve ajanslarında kâfi miktarda teknik

leman bulunmamaktadır. Sayıları pek az olan teknik elemanlardan yeter derecede faydalanılmamakta, istişarî organ olarak mütalâa edilmektedirler. Halbuki ziraî kredi konusunda söz sahibi olmaları gerekir.

d — Banka personelleri arasında yüksek tahsil ve hatta lise tahsili görmüş olanların nisbeti çok düşüktür. Mevcutlarını kurs ve seminerlerle eğitime tabi tutulması ve bundan sonra eleman almada lise tahsilinin aranması isabetli olur.

9 — *Tarım Kredi Kooperatifleri vasıtasıyla verilen krediler:*

Memleketimizde Tarım Kredi Kooperatifleri hakiki hüviyetlerine kavuşmuş değillerdir. Bunlar Ziraat Bankasının kısa vadeli kredi veren kolu olarak çalışır. Bunların bankanın patronajından kurtulması, muhtar hüviyete sahip olması, idarî ve malî hususlarda desteklenmeleri bakımından birlik ve federasyon teşkil edebilmeleri, mevduat kabul etmeleri, verdikleri kredilerin sarfını kontrol etmeleri için yeni hüküm ve ruhla teşkilâtlanmaları icabeder.

10 — *Tarım Satış Kooperatifleri ve Birliklerine Verilen Krediler:*

Tarım Satış Kooperatifleri ve Birlikleri öz kaynaklarını sabit tesislere yatırmış bulunduğundan normal fonksiyonları için dahi Ziraat Bankasından geniş ölçüde kredi alırlar. Kooperatif ve birliklerin bu kredileri zamanında ödeyemedikleri bir vakıa olarak ortaya çıkmıştır. Ziraat Bankasının Tarım Satış Kooperatifleri ve Birliklerine kredilerde sağlam teminat araması ve sarfını kontrol edebilmesi icabeder. Bunun dışında kooperatif ve birliklerin normal kooperatifçilik fonksiyonlarına müdahalesi bahis konusu olamaz.

11 — *Bankanın İştirakleri:*

Bankanın iştirakleri maalesef isabetli bir seyir takip etmemiştir. Bilhassa konusu dışında kalan kurum ve şirketlere iştiraki paranın bağlanmasına ve dolayısıyla çiftçi hizmetinden çıkmasına amil olmuştur. Bu sebeple bu zamana kadar ki iştiraklerinin revizona tâbi tutulmasına ve bundan sonra titiz davranılmasına zaruret vardır.

12 — *Bağlı Krediler:*

Bankaca abonman kredisi olarak adlandırılan büyük bir meblağ maalesef muayyen şahısların borç yenilemelerini ifade etmektedir. Bu miktarın faydalı olmakta devam ettiğini söylemek mümkün değildir. Bunun bir plân dahilinde tasfiye edilmesi lâzımdır. Keza, yeniden bu yola gidilmemesi gerekir.

13 — T.C. Ziraat Bankası Tarım Bakanlığına bağlanmalıdır :

Ziraat Bankasının esas fonksiyonu Tarım politikasının gerçekleşmesinde rol oynayan ziraî kredi vermek olduğuna göre Tarım Bakanlığı ile kanunî bir bağlantısının bulunması gerekmektedir.

Ziraat Bankası yine bir iktisadî Devlet teşekkülü olarak kalmalı fakat Tarım Bakanlığına bağlı bulunmalıdır.

Ziraat Bankasının kendisinden beklenen hizmeti ifa edememesinde böyle bir bağlantının bulunmamasının rolü büyüktür.

Tarım Bakanlığının işbirliği tekliflerinin yeter anlayışla karşılandığını iddia etmek mümkün olmamaktadır. Çünkü Tarım Bakanlığına karşı bir mesuliyet hissi taşımamaktadır.

Birçok memleketlerde ziraî krediler Tarım Bakanlığı tarafından yürütülür.

Ziraat Bankasının Tarım Bakanlığından önce kurulmuş bulunması sebebiyle başlangıçta Tarım Bakanlığı bünyesi dışında kalmıştır. Değişen ekonomik ve sosyal şartlar yeni bir düzenlemeyi gerekli kılmaktadır.

Kalkınma plânı hedeflerinin gerçekleşmesi için ziraî kredilerin Tarım Bakanlığı politika ve çalışmalarına muvazi yürümesi lüzumludur.

Tarım Politikamızın Müşterek Pazar tarım politikasına intibak ettirilmesi ve hazırlık devresinde sağlanan imkânlardan faydalanılması için ziraî kredi mekanizmasının buna göre ayarlanması zaruridir.

Ayrıca, Merkezi Hükümet Teşkilât Kuruluş ve görevleri "M E H - T A P" raporunda açık bir ifade ile belirtildiği gibi, tarımsal kalkınmaya ayak uyduramayacak hale gelen Bankanın yeni baştan reorganize edilmesinin zaruri olduğu belirtilmektedir.

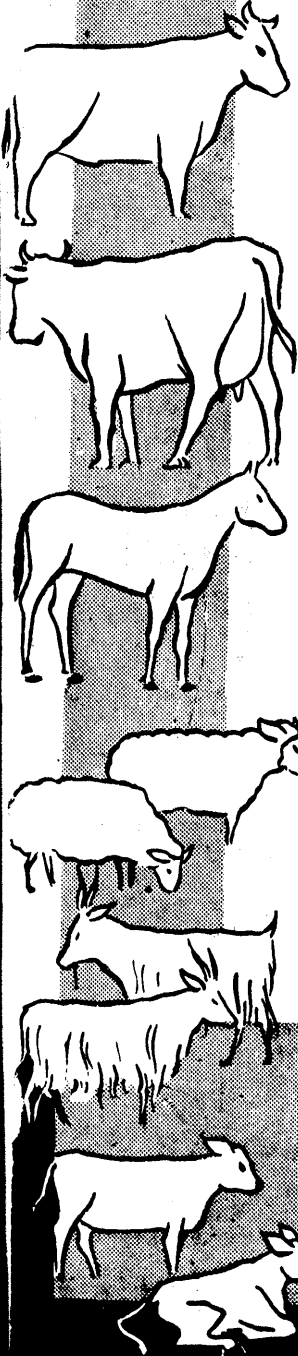
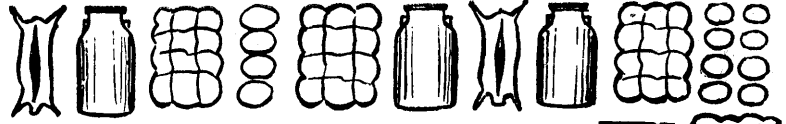
Keza 22 Aralık 1963 günü yeni teşkil eden Türkiye Ziraat Odaları Birliği'nin Genel Kurul toplantısında memleketin çeşitli bölgelerinden gelen delegeler bankanın yetersiz çalışmalarını ve gelişigüzel kredi tevziyatını ve kredinin kontrolsuzluğunu ifade etmişlerdir.

Bu realiteler Ziraat Bankasının memleket tarım politikasının yürütücüsü olan Tarım Bakanlığı ile çok yakından işbirliği yapmasının şart olduğunu ortaya koymaktadır.

Bu işbirliğinin temini ve kalkınma plânının tahakkuku, özlenen tarım kredisinin tatbikati, Ziraat Bankasının yeniden reorganize edilerek TARIM BAKANLIĞI'na bağlanması ile sağlanabilir.

LİTERATÜR

- Battles Ralph u.** : Türkiyede Ziraat Kredi hakkında rapor.
- Dario Brossard,** : Features of Supervised credit in latin America, proceedings of international conference on Agricultural and cooperative credit, University of California, Berkley.
- Raco T.S.** : Guide to methods and procedures of Rural Credit Surveys Rome 1962
- Horace Belshaw** : Agricultural credit in Economically Under developed countries, F.A.O. Rome 1959
- Ziraat Bankası** : 1963 çalışma ve plâsman programı, Ankara 1963.
- T. C. Ziraat Bankası ile Memur ve Müstahdemlerini Alâkalandıran Mevzuat.
- Ziraat Bankası** : Ziraat Bankası Murakabe Heyeti Raporları.

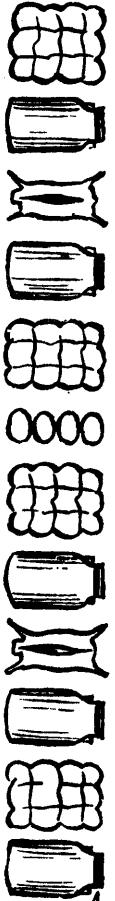

UCUZ, BOL ve
KALİTELİ

ET
SÜT
YUMURTA
YAPAĞI ve
İŞ VERİMİ İÇİN

yem
SANAYİİ

YEMLERİNİ
KULLANINIZ

YEM SANAYİİ TÜRK ANONİM ŞİRKETİ
ZİYAGÖKALP CADDESİ . YILDIZHAN . ANKARA

BU GÜNÜN
HARİKA TRAKTÖRÜ

FORDSON DEXTA

*Her çeşit orijinal yedek
parçaları mevcuttur.*

TÜRKİYE ZİRAİ DONATIM KURUMU
BÜTÜN MEMLEKET SATHINA YAYILMIŞ GENİŞ TEŞKİLATI

VE

FORD BIÇERDÖĞERLERİ,
FORDSON TRAKTÖRLERİ,
ZİRAAT ALET VE MAKİNALARI,
MÜCADELE-ALET VE VASITALARI,
KİMYEVİ GÜBRELER,
TARIM İLÂÇLARI,
YEDEK PARÇA VE
TAMİR BAKIM HİZMETLERİ İLE

HER ZAMAN HER YERDE
TÜRK ÇİFTÇİSİNİN HİZMETİNDEDİR